

Sokrates møder pensum

Specialeafhandling i journalistik

Roskilde Universitet, Forår 2022

Af Christoffer Munch Paulsen

Vejledt af Erik Svendsen

Abstract

Even though the story of Socrates is thousands of years old, the method it inspired has had a significant influence on the world and is still being developed to this day and used across many fields and professions. That is why it is a wonder that the Socratic method has not found a more direct use in modern journalism – although it no doubt has had an influence. This paper does not analyze this specifically. Instead, the use of the Socratic method in different fields is investigated and compared to a range of journalistic tools to see if modern journalism could allow for the use of the method.

The United States has seen a growth in a movement that revolves around the use of the method. The movement shares its name with the developed variant of the Socratic method: Street Epistemology. The members of the movement use the method in conversations with willing strangers about a wide range of topic. The goal of the conversation is to investigate a claim that the other person believes to be true. It is often demonstrated that the method turns out to be a great way to identify the assumptions that are made – and the underlying epistemology that is required – in believing the specific claim.

This method – or a variant thereof – could prove as a useful tool in modern journalism, where the criterion for creating news often limits the curiosity of journalists. Although the method is not useful in all the journalistic genres, it provides a structured method by which journalists can investigate claim they encounter every day. The Socratic method should allow interviewers to be in control of the interview – like it is required in modern journalism – whilst a cooperation between the journalist and the interviewee will guide the story.

The method could specifically be useful in situations where the journalistic interests align with a closer look at the general opinions of the interviewee, or if a specific claim can be agreed upon to be investigated in an interview. The strongest case for the method and the Socratic questioning lies in the ability to be able to challenge any claim that is met by the journalist, without having and prior experience and knowledge about the subject.

The speculative nature of this paper encourages a direct investigation into the practical application and use of the method.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning: Epistemologisk nysgerrighed	5
2. Problemfelt	6
2.1 Eksempler fra interview med politiske kilder	6
2.2 Sokrates i værktøjskassen	8
2.3 Problemformulering og arbejdsspørgsmål	9
3. Videnskabsteori	10
4. Metode	11
4.1 Dokumentanalyse.....	11
4.1.1 Troværdighed, repræsentativitet og betydning	12
4.1.2 Sociale processer i interviewsituationer	12
5. Sokratiske metode og anvendt journalistisk spørgeteknik.....	13
5.1 Den sokratiske metode	13
5.2 Sokratiske spørgsmål i kognitiv terapi	14
5.3 Street Epistemology	15
5.4 Den sokratiske dialoggruppe	17
5.4.1 Filosofi, spørgeteknik og indsigt.....	18
5.4.2 Dialog frem for diskussion.....	19
5.4.3 Sokratiske spørgsmål og facilitatorens opgave	20
5.5 Moderne journalistisk spørgeteknik.....	21
5.5.1 Journalistens rolle i udvikling.....	22
5.5.2 Interviewet tjener historien	23
5.5.3 Formålet med interviewet.....	23
5.5.4 Kriterierne for udvælgelse af historien	24
5.5.5 Historieidé og begrænsninger	25
5.5.6 Formål og delmål	26
5.5.7 Interview er ikke samtale.....	27
5.5.8 Spørgsmålene skal tjene historien.....	27
5.5.9 Gode spørgsmål.....	29
5.5.10 Evnen til at lytte	30
5.5.11 Researchinterviewet	31
6. Analyse: Sokrates møder journalistisk pensum	32
6.1 Forenelighed i hensigt og formål	32
6.1.1 En søgen efter ny erkendelse?.....	32

6.1.2 Interview uden behov for forudgående viden?	33
6.1.3 Sokrates møder nyhedskriterier og produktionskrav	34
6.1.4 Når svaret er forventet	37
6.1.5 Delkonklusion 1	38
6.2 Sammenligning af rollefordeling	38
6.2.1 Styring og kontrol	39
6.2.2 Samarbejde eller magtkamp?	39
6.2.3 Det professionelle forhold	41
6.2.4 Delkonklusion 2	41
6.3 Forenelighed i spørgeteknik	42
6.3.1 Forberedelse, formål og fremgangsmåde	42
6.3.2 Anvendelige elementer i sokratiske spørgeteknik	43
6.3.3 Delkonklusion 3	44
7. Diskussion	45
7.1 Pragmatisme gennem Sokrates?	46
8. Konklusion	47
9. Perspektivering	48
9.1 Sokrates betydning og relevans	48
9.2 Opfordring til induktive studier	49
10. Litteraturliste	51
10.1 Faglitteratur	51
10.2 Artikler og interview	52

1. Indledning: Epistemologisk nysgerrighed

Siden bruddet med det fundamentalistiske, religiøse trossamfund, som jeg er opvokset i og forlod omkring 19-årsalderen, har jeg været interesseret i spørgsmål, der kan komme nærmere, hvordan vi som mennesker kan vide, hvad vi ved. Af samme grund har epistemologi og de metodiske og videnskabsteoretiske fag på universitet altid interesseret mig – ligeså har de spørgeteknikker, vi lærer i studiet af journalistik.

Ved siden af universitetet har min interesse været, hvordan man kan have konstruktive samtaler i mødet med religiøse påstande. Derfor har jeg været optaget af amerikanske fællesskaber, hvor samtalen mellem religiøse og ikke-religiøse bevægelser kan synes mere etableret, da den i højere grad afspejler det fundamentalistiske samfund, jeg selv kommer fra.

Det var i dette miljø, at jeg stødte på en interessant spørgeteknik, som jeg ikke selv havde oplevet anvendt andre steder. Den amerikanske bevægelse ”Street Epistemology International” er et sekulært fællesskab, der har udviklet en metode til samtale med det generelle mål ”at hjælpe folk til at reflektere over årsager og metoder, de bruger til at konkludere, at deres overbevisninger er sande (red.)” (Street Epistemology International n.d.a). Formålet er ikke at overbevise nogen om en anden sandhed eller præsentere ny viden, men gennem spørgsmål at udforske, hvad man er overbevist om, hvilket grundlag man har for at holde den konkrete position, og hvordan man er kommet frem til, at den konkrete position er sand. Samtalen er ikke argumenterende, men udforskende i sin natur, og opfordringen til refleksion kan ifølge Street Epistemology International lede til, at en person finder et mere solidt grundlag for sin overbevisning eller på sigt erkender, at fundamentet for en given position er usikkert (Ibid.).

Metoden, som det sekulære fællesskab er opkaldt efter, kaldes ”Street Epistemology”, forkortet ”SE”. Den baserer sig på sokratiske metode, der i traditionel forstand har til formål at benytte sig af nogle spørgsmål, der kan hjælpe vedkommende, man taler med, til ny erkendelse omkring en position eller påstand uden et behov for at præsentere vedkommende, man taler med, for ny viden (Johansen 2021).

2. Problemfelt

Efter at have set eksempler på effekten af sokratiske metode gennem SE, har jeg fået en voksende interesse for at undersøge, i hvilken udstrækning en lignende metode kunne fungere som et journalistisk værktøj.

I en dansk kontekst er sokratiske metode blevet anvendt på forskellige måder. Det er blandt andet benyttet i psykologi og kognitiv terapi, hvor begrebet 'sokratiske dialog' refererer til en samtaleform, hvor man forsøger at "vejlede en klient i udforskningen af et emne gennem spørgsmål, der kan føre til ny indsigt" (PJK n.d.). I pædagogik og på uddannelsesområdet bliver den 'sokratiske samtale' eller den 'sokratiske dialog' blandt andet anvendt som en fælles, undersøgende samtale, hvor alle deltagende står til at gavne. Samtalen træner kritisk tænkning og evnen til at analysere idéers bagvedliggende vurderinger (Pihlgren 2011: 33-34).

Som journalist bliver man mødt af et væld af påstande – herunder politiske og ideologiske udsagn. Min undren er derfor, hvorvidt moderne journalistik kan drage nytte af en sokratiske tilgang og metode. Selvom sokratiske metode garanteret kunne siges at have haft en indflydelse i moderne journalistik i nogen udstrækning, har jeg i det journalistiske pensum ikke truffet en spørgeteknik, der tager direkte udgangspunkt i sokratiske metode.

Der er et væld af eksempler fra særligt politiske interview, hvor journalister ofte ikke stiller afklarende spørgsmål eller udfordrer en given påstand fra vedkommende, man interviewer. Ofte bevæger journalisten sig i overfladen og spørger til, hvad en given politiker måtte mene om et givent emne, men der spørges ofte ikke ind til, hvad grundlaget for udsagnet er.

2.1 Eksempler fra interview med politiske kilder

Danmarks Radios politiske debatprogram Debatten ser op til otte aktører diskutere et givent emne med tv-vært Clement Kjersgaard fungerende som ordstyrer og journalist. Programmet er struktureret på en måde, så udsagn ikke følges af afklarende spørgsmål, men i stedet opfordres modstandere til at komme med deres egne og modsvarende udsagn. Som seer bliver man præsenteret for, hvad aktører i forskellige lejre mener, men ikke hvilket fundament, de har. I afsnittet med titlen "Corona for evigt?" fra den 25. november 2021 kom folketingsmedlem Lars Boje Mathiesen med følgende udsagn: "Det er ikke antal indlagte corona-patienter, der presser sundhedsvæsenet lige nu. (...) Det, der er helt

centralt, er, om det er corona isoleret set, som er årsag til, at sundhedsvæsnen er presset. Det mener jeg simpelthen ikke, man har redegjort for” (Danmark Radio 2021). Udsagnet udfordres ikke, og journalisten henvender sig i stedet til en anden aktør. Nu er interviewsituationen i debatprogrammet dog ikke den samme som et interview mellem en enkelt kilde og en journalist. Clement Kjersgaards rolle er også, at andre deltagere får taletid, men det bidrager til, at udsagn ikke udfordres.

I interview med politikere fra Dansk Folkeparti i 2016 omkring ’danskhed’ kom byrådsmedlem Frank Nørgaard med følgende udtalelse: ”Det handler om den indstilling, man har til det danske samfund. Hvis man stiller særkrav til alt muligt – det kunne være i forhold til, hvad man spiser eller i forhold til omklædning – så er man ikke dansk. Uanset hvor lang tid, man har boet her, og om man har dansk statsborgerskab” (TV2 Østjylland 2016). I artiklen er flere DF-politikere citeret i forhold til deres holdning, men ikke deres grundlag for at have den.

Som et tredje og sidste indledende eksempel kan nævnes Inger Støjbergs offentliggørelse af partiet Danmarksdemokraterne den 23. juni 2022, hvor hun inviterede pressen forbi Hvidsten Kro i Spentrup. Her talte hun blandt andre med TV 2-journalist Morten Nielsen (Petersen et.al. 2022). Journalistens første par spørgsmål i interviewet har det umiddelbare formål at forstå partiets politiske position - den politik og de synspunkter, som Inger Støjberg ønsker at tillægge partiet, og hvordan partiet adskiller sig fra de eksisterende partier. Hertil forklarer Støjberg direkte og gennem en fortælling om sig selv, at partiet appellerer til dem, der mener, at politikernes forbindelse til landsdele uden for København er svækket. Konkret hvordan den adskiller sig fra eksisterende partier, har Støjberg i mellemtiden sværere ved at forklare. Journalist Morten Nielsen (MN) udtrykker, at andre partier erkender sig til samme politiske holdning, og han forsøger derfor at få Inger Støjberg (IS) til at uddybe forskellen (TV 2 News 2022a):

MN: ”Hvad er det mere konkret, I vil skille jer ud på?” (Ibid. 02:30).

IS: ”(...) Det er i det hele taget at have et fokus på, at vi er rigtig mange, der ikke bor lige inde midt i København og i de store byer” (Ibid. 02:50).

Journalisten bevæger sig videre til andre spørgsmål, men forsøger igen med spørgsmålet få minutter senere.

- MN: "Det mener samtlige partier i blå blok også. (...) Så hvor er det, du adskiller dig?" (Ibid. 04:40).
- IS: "Hvis jeg sådan skal sige, hvornår jeg synes, det gik allerbedst i Danmark, så tror jeg, det var i 00'erne, da man havde et stabilt, godt samarbejde mellem V, K og O, altså hele den der faste klippe, der var. Så hvis man kan ligge sådan lidt i smørhullet af tre... mellem tre... det ved jeg ikke, det kan godt nogle gange give noget knas, tror jeg, men hvis der er sådan et smørhul imellem tre, så er det lige der" (Ibid. 04:45).
- MN: "Det er et lille smørhul, er det ikke det? Det lyder umiddelbart ikke som om, der er de store forskelle" (Ibid. 05:10).
- IS: "Det ved jeg da ikke. Altså jeg synes ikke, det er så lille endda. Fordi jeg synes rent faktisk, at der er... at fokus er blevet mindre på hele spørgsmålet om, at Danmark er ved at knække over" (Ibid. 05:14).

Herfra skifter journalisten retning og vender ikke tilbage til spørgsmål omkring partiets fundament igen. Lige så spørger journalisten heller opfølgende spørgsmål omkring de præmisser, som Støjberg opstiller, at Danmark skulle være ved at "knække over", eller at andre partier i blå blok ikke fokuserer på områder uden for København og andre storbyer (TV 2 News 2022a).

2.2 Sokrates i værktøjskassen

I bogen "Interview for journalister" af Kurt Strand skriver han: "Meget kan sikres og forebygges ved at teste og planlægge gode spørgsmål til ethvert interview. Men ikke alt lader sig planlægge på forhånd" (Strand 2014). Så hvad gør journalister i situationer, hvor forberedelse ikke har været mulig? Er man i stand til at træde ud af det forarbejde, man har gjort sig, når man bliver mødt af ny information i selve interviewsituationen? Og hvordan formuleres dybdegående spørgsmål til det, der ikke kan forberedes?

I de foregående eksempler, har det været tilstrækkeligt for journalisten at spørge kilden omkring, hvad vedkommende har af holdning til en given sag, men ikke, hvad den holdning er baseret på. Der kan være flere grunde til, at en journalist ikke vælger at stille afklarende spørgsmål til et postulat, som stødes på i løbet af et interview. Det kan være, at journalisten forsøger at få besvaret et konkret spørgsmål, men at den interviewede

besvarer spørgsmålet ved at tale om emner, der ikke vedrører sagen. Det kan være, at journalisten ikke finder postulatet relevant i den givne kontekst. En anden situation kunne være, at en ellers velforberejdet journalist bliver mødt af en påstand omkring et emneområde, som journalisten er usikker på eller mangler viden omkring.

Under min uddannelse i journalistik er jeg blevet introduceret for forskellige kriterier, værktøjer og teknikker, anvendt i moderne praksis, samt forskellige udlægninger af journalistens rolle. Det gælder også de kriterier, der bestemmer, hvad der ender med at have journalistisk interesse. Flere faktorer har betydning for, hvad der går fra at være en idé til en færdig historie – historiens oprindelse og indhold, journalistens interessefelt, arbejdspladsens vilkår, krav og redaktionelle linje, andre mediers dækning, læsernes interesse og forventninger og kildernes tilgængelighed og troværdighed (Gravengaard 2010: 92-93). Formålet med historien har naturligt stor betydning for, hvilke spørgsmål en journalist finder relevant at stille.

Jeg formoder, at metoden er mindre brugbar i forhold til visse interviewgenrer og kildetyper, men jeg forestiller mig, at det kan fungere som et supplerende værktøj og spørgeteknik i visse tilfælde. Jeg vil ikke udføre en filosofisk udredning af sokratiske metode, men derimod se nærmere på nogle danske og amerikanske eksempler på, hvordan sokratiske metode er anvendt i praksis i dag, og derefter sammenligne disse med journalistisk faglitteratur. Det gøres i forsøget på at belyse, hvordan journalistik kan drage nytte af en sokratiske tilgang. Jeg vil drage paralleller mellem anvendt sokratiske metode og nuværende journalistisk pensum, for derved at komme nærmere, hvor i journalistisk praksis en sokratiske spørgeteknik kunne vise sig effektiv.

2.3 Problemformulering og arbejdsspørgsmål

Ovenstående interesse fører til den følgende problemformulering, der gennem specialet forsøges at besvares:

Hvordan kan sokratiske metode bidrage til journalistisk faglitteratur?

For at besvare problemformuleringen har jeg valgt at opdele undersøgelsen i tre dele. Specialet undersøger henholdsvis formål og hensigt beskrevet i anvendt sokratiske metode og i journalistisk faglitteratur, hvordan rollen mellem interviewer og interviewede kan sammenlignes, og hvor og hvordan sokratiske spørgeteknik kan bidrage til journalistisk faglitteratur. Det bliver til de følgende arbejdsspørgsmål:

1. *Hvordan kan formål og hensigt med sokratiske metode forenes med journalistisk faglitteratur?*
2. *Hvordan beskrives rollefordelingen i henholdsvis sokratiske metode og journalistisk faglitteratur?*
3. *Hvordan kan sokratiske spørgeteknik indtænkes i journalistisk faglitteratur?*

3. Videnskabsteori

Da specialet beskæftiger sig med journalisters valg af spørgsmål i interviewsituationer, der kan anskues som et eksempel på menneskelig væren, er det relevant at tage udgangspunkt i filosofisk hermeneutik. Vejen er ikke lige mellem journalistisk teori og de udarbejdede spørgsmål i en faktisk interviewsituation i virkeligheden. Der er for mange betingelser og forbehold, der kan påvirke en konkret fremgangsmåde eller udvælgelsen af spørgsmål i et givent interview, til at kunne inkludere dem alle i ét speciale. Betingelserne ville også variere fra interview til interview, og det er heller ikke sikkert, at journalisten selv er klar over baggrunden for formuleringen af spørgsmål. Det samme gør sig gældende i forhold til den potentielle implementering af sokratiske metode i en faktisk interviewsituation. Der findes altså en mangfoldighed af mulige fortolkninger af samme interviewsituation, som i sig selv afgøres af journalistens fortolkning af retningslinjer og formålet med den konkrete opgave. Specialet benytter derfor egne fortolkninger, fordomme og refleksioner, og derfor kan ingen fortolkning siges at være endelig, da specialet befinder sig i et spekulativt terræn (Juul 2012: 108-109).

Ved at se nærmere på elementer af journalistisk pensum, kan vi derfor komme nærmere den intentionalitet, der motiverer en journalist til at formulere sine spørgsmål på en bestemt måde. Målet er en erkendelse omkring foreneligheden af sokratiske metodiske spørgsmål i forhold til den moderne journalistiske værktøjskasse. Her arbejdes ud fra et filosofisk hermeneutisk princip, at erkendelse kommer fra forholdet mellem forsker og genstand. Dette forhold beskriver Martin Heidegger og Hans-Georg Gadamer gennem filosofisk hermeneutik som den 'hermeneutiske cirkel' (Ibid. 110-111, 121). Genstanden, der forsøges fortolket, er henholdsvis spørgeteknik anvendt i interviewsituationer, som de fremgår af faglitteraturen, der bidrager til forståelsen af forholdet mellem sokratiske teori og journalistisk pensum i forhold til konkrete interviewsituationer. Som før beskrevet

befinder specialet sig i et spekulativt terræn, da egen fortolkning benyttes, og som forskere er vi ikke længere udenforstående. Der er tale om en 'ontologisering' af den hermeneutiske cirkel, når forskeren anskuer den sociale verden, vedkommende selv er en del af, gennem sin fortolkningsmetode. Specialet må erkende de muligheder og begrænsninger, det bringer, når menneskets væren skal fortolkes – som det er tilfældet i interviewsituationer (Ibid. 111).

Ved at se nærmere på elementer af journalistisk pensum, kan vi derfor komme nærmere den intentionalitet, der motiverer en journalist til at formulere sine spørgsmål på en bestemt måde. Journalistens spørgsmål til den interviewsituation eller 'verden', som vedkommende befinder sig i, formes delvist af den journalistiske uddannelse, som specialet her vil se nærmere på. En begrænsning ved specialet er derfor, at journalistens spørgsmål naturligt også formes af den virkelighed, som journalisten befinder sig i efter uddannelsen (Ibid. 121-122).

4. Metode

Specialet benytter sig af dokumentanalyse i form af fagbøger, forskningsartikler og hjemmesider, der vedrører henholdsvis de sokratiske metoder og det udvalgte tværsnit af journalistisk pensum.

4.1 Dokumentanalyse

Specialets empiri består hovedsageligt af faglitteratur i form af bøger, hjemmesider og forskningsartikler, da det giver adgang til at forstå den verden som journalisten bevæger sig i og som udgør rammen for spørgsmålene, der formuleres i interviewet (Triantafillou 2016: 126-127).

Ideelt fungerer dokumenterne som et neutralt medium – et spejl, der kan beskrive virkeligheden. Det er her nødvendigt at vurdere, i hvilket omfang dokumenterne repræsenterer denne virkelighed. Her er kildekritik afgørende. Derfor hører det med til analysen af faglitteraturen at forstå de kriterier og rammer, en journalist må efterkomme, der bestemmer, hvilken tilgang journalisten må vælge til interviewet. Litteraturens forvrængning af virkeligheden og eventuelle begrundelser for anvendte spørgsmål må vurderes i det omfang det for forskeren er muligt. Dokumenterne vurderes i forhold til den undersøgte problemstilling, der udgør, hvilken spørgeteknik, en journalist har mulighed for at anvende (Ibid.: 127-128). Hertil analyseres relevant journalistisk pensum. Et kriterie i dokumentanalysen er en vurdering af dokumenternes autenticitet, der dækker over, om

dokumentet er det, som det giver sig ud for at være. Da der er tale om faglitteratur, hvorfor dokumenterne for det meste repræsenteret af en konkret forfatter, er dokumenternes autenticitet mindre problematisk (Ibid. 128).

4.1.1 Troværdighed, repræsentativitet og betydning

Et andet punkt at være opmærksom på er dokumenternes troværdighed, og hvorvidt oplysningerne, der fremgår, er til at stole på. Da fokus er på fagbøger og forskningsartikler, kommer spørgsmålet om troværdighed i mellemtiden til udtryk i sammenligningen og analysen af dokumenterne. Det kan være relevant at have for øje, når dokumentet er forfattet med henblik på et særligt formål, frem for et forsøg på at beskrive virkeligheden præcist og nuanceret (Ibid. 128-129). Det er lige så relevant at undersøge dokumenternes repræsentativitet - altså i hvilket omfang faglitteraturen, som den er præsenteret, giver et dækkende billede af virkeligheden. Hvad der for en journalistisk fagperson er relevant at medtage i det færdige dokument, er ikke nødvendigvis repræsentativt i forhold til den brede virkelighed. Det kan undersøges gennem de emner og begreber, der beskrives (Ibid. 129).

Det kan ikke antages, at man som forsker forstår, hvilken intention en fagperson har i forhold til formulering af dokumentet – ud over det, der i dokumentet fremgår.

Fagpersonen kan have en bestemt interesse for øje – som en accept af nogle normer, der har betydning for den journalistisk udførelse, der kan have betydning for dokumentets udformning, som forskeren ikke nødvendigvis har direkte adgang til. Det kan eventuelt undersøges gennem en sammenligning af anden faglitteratur, hvis det ikke fremgår eksplicit. Udfordringerne med fortolkning er dog tydeligere i dokumenter af mere historisk karakter, og da der i dette speciale benyttes moderne dokumenter, er det af mindre betydning blandt andet på grund af adgangen til journalistisk pensum (Ibid. 129-130).

4.1.2 Sociale processer i interviewsituationer

Specialet anvender dokumenter, der besidder en social funktion. Der dykkes ned i dele af journalistiske fagbøger, men også eksempler på anvendt sokratiske metode i relevante fagbøger og hjemmesider, hvor sokratiske metode er anvendt. Det gøres med henblik på at se, hvordan disse dokumenter kan bidrage til at påvirke sociale processer i journalistik – specifikt i forhold til hvordan dokumenterne kan bidrage til at definere eller skabe rutiner for journalister (Ibid. 132-133).

Udvalgt materiale fra journalistisk pensum analyseres i forhold til den påvirkning og indflydelse, det har på journalistens udformning af spørgsmål til interview, samt det formål interviewet har for journalisten. Den journalistiske praksis kan her anses for en rutine tillært af pensum. Eksempler på sokratiske metode undersøges også i forhold til evnen til at tilpasses eller ændre disse rutiner (Ibid. 136).

5. Sokratiske metode og anvendt journalistisk spørgeteknik

I dette afsnit redegøres for henholdsvis eksempler på anvendt sokratiske metode og spørgeteknik anvendt i journalistisk pensum. For at se, hvordan sokratiske metode anvendes i dag, vil specialet primært se nærmere på primært Finn Thorbjørn Hansens anvendelse af metoden beskrevet i "Den sokratiske dialoggruppe" og metoden, der beskrives af den amerikanske organisation "Street Epistemology International". Disse kilder suppleres af sokratiske metode beskrevet af henholdsvis Ann S. Pihlgren i "Sokratiske samtaler i undervisningen" og Irene Oestrich i "Tankens kraft – kognitiv terapi i klinisk praksis".

Målet med redegørelsen er i analysen at kunne undersøge formålet eller hensigten med interviewet, rollefordelingen mellem deltagerne i interviewet, og hvilke metoder og teknikker, der anvendes i selve interviewet.

5.1 Den sokratiske metode

Formålet i dette afsnit er ikke at komme med en længere udredelse af sokratiske filosofi, men at redegøre for nogle af grundtankerne i sokratiske samtale og metode, der anvendes i dag, for herefter at se nærmere på konkrete eksempler på, hvordan sokratiske metode er taget i brug i moderne tid – specifikt i henhold til sokratiske spørgeteknik.

Som beskrevet i indledningen bygger sokratiske metode på en tradition om gennem spørgsmål at hjælpe vedkommende, man taler med, til ny erkendelse omkring en konklusion eller påstand uden et behov for at præsentere ny viden (Johansen 2021). Gennem tiden har filosoffer, tænkere, pædagoger og andre praktikere udviklet teori og metode omkring den sokratiske samtale eller metode. Her følger en overfladisk beskrivelse af nogle af de sokratiske grundprincipper.

Udgangspunktet for sokratiske filosofi er selv at opnå indsigt eller hjælpe med at opnå indsigt. Hertil anvendes tre begreber: Først er der "elenchus", der betyder bevisførelse eller kritisk udforskning. Her er formålet at gøre deltagerne i samtalen oplyste, hvorfor den sokratiske dialog en demokratiserende mission. Dernæst er der "maieutike", der betyder kunsten at forløse, som henviser til den holdning en 'samtaleleder' skal have i dialogen. Samtalelederen hjælper gennem spørgsmål deltageren til gode idéer og produktiv tænkning. Sidst er der "aporia", der betyder undren eller forvirring. Det dækker over den tilstand, hvor både samtalelederen og deltageren er forvirret og rådvild. Det sker, da de gennem spørgsmål kan påvise, at de idéer og konklusion, de tidligere har antaget som en selvfølge, er forkerte eller ufuldstændige. Samtaleleder kan selv forvente at blive perpleks, når vedkommende finder ud af, at man har begået samme fejl og taget visse ting for givne. Man kan derfor anskue 'aporia' som slutspillet for sokratiske samtale, da manglende viden og behovet for yderligere granskning synliggøres (Pihlgren 2011: 17-20).

Den sokratiske samtale bidrager til demokratisk dannelse og en række færdigheder, der må antages at være fordelagtig for det journalistiske arbejde i enhver forstand. Det gælder de involveredes evne til kritisk analyse og tænkning, der blandt andet medfører en evne til at løse problemer, begrunde og forklare egne påstande og evnen til at tilpasse viden eller forståelse til ny situationer. Det gælder i forhold til sprogfærdigheder, der dækker over evnen til at udtrykke egne idéer og evnen til at sætte sig ind i andres synspunkter. Det gælder social udvikling gennem evnen til samarbejde og anvende andres udtalelser for at udvikle egen tænkning. Og det gælder karakterudvikling i forhold til selvindsigt, evnen til at skelne mellem person- og idékonflikter (Ibid. 28-29).

5.2 Sokratiske spørgsmål i kognitiv terapi

I psykologien og i den kognitive terapi beskrives sokratiske spørgsmål som spørgsmål, der lægger op til opdagelse under vejledning frem for endegyldige svar. Her er det terapeutens opgave at henlede klientens opmærksomhed på den information, der er afgørende i forhold til en given problemstilling. Det afgørende er, at klienten i forvejen besidder den viden, der skal til for at løse problemet, og terapeutens opgave bliver i den forstand vejledende. Svarene er altså ikke givet på forhånd. Spørgsmålene tillader, at klienten opdager nye sider af problemstillingen, og formålet er her igennem at skabe åbenhed omkring en tidligere dysfunktionel konklusion. Det kalder Oestrich for en 'kognitiv omstrukturering'. Den dysfunktionelle konklusion undermineres, gennem identifikation af

de automatiske tanker og opdagelse af udfordringer ved den aktuelle opfattelse. Efter en samtale skal klienten selv være i stand til at omstrukturere sit tankemønster i forhold til den dysfunktionelle konklusion (Oestrich 2005: 93-94).

For at finde ud af, hvilke spørgsmål, der skal stilles, kræver det engagement, opmærksomhed og nysgerrighed fra den spørgende, men også at der hos den interviewede kan vækkes en nysgerrighed. Man skal være villig til at have alle muligheder åbne – også hvis den oprindelige konklusion fastholdes hos klienten. I så fald kan det tolkes som om valget er mindre konfliktfyldt og mere afklaret (Ibid. 95).

5.3 Street Epistemology

Som beskrevet i indledningen er Street Epistemology, forkortet ”SE”, en sokratiske metode anvendt af medlemmer af det sekulære fællesskab Street Epistemology International. Det er en metode til samtale med det formål at hjælpe folk til at undersøge de årsager, de bruger i forhold til at mene, at en bestemt konklusion er sand. Det er afgørende, at vedkommende, man taler med, har lyst og er villig til at have samtalen og udforske sine holdninger under samtykke. Man må forsøge at gøre vedkommende, man taler med, interesseret i at undersøge sin overbevisning (Street Epistemology International n.d.a).

SE er en videreudvikling af en samtaleteknik beskrevet af den amerikanske filosof Peter Boghossian i bogen ”A Manual for Creating Atheists” fra 2013. Ifølge Street Epistemology International motiverede bogen flere til at anvende teknikken i deres samtaler. Flere af disse samtaler blev optaget og diskuteret blandt andre interesserede, der bidrog til at udvikle metoden. Også i forhold til at anvende teknikken i samtaler om meget andet end religiøse påstande. Det beskrives, at metoden anvendes til at skabe forståelse og forbedre den offentlige dialog uanset politisk ståsted, religiøs baggrund eller anden overbevisning (Street Epistemology International n.d.b).

En SE-samtale beskrives som bestående af otte trin, der ikke nødvendigvis skal følges slavisk, men som kan anvendes i forhold til se fremskridt i forhold til vedkommende, man taler med (Street Epistemology International 2022).

1. Første trin, der i SE beskrives som ”Step 0”, foregår før samtalen og handler om de overvejelser, man som interviewer kan gøre sig. Man bør gøre sig klart, hvad man forsøger at opnå med samtalen (Ibid.).

2. Andet trin omhandler at skabe og opretholde forståelse og kontakt med vedkommende, man gerne vil tale med gennem informeret samtykke. Det kan være gennem aktivt at lytte og gengive den interviewedes pointer på en måde, så vedkommende kan genkende dem. Det er afgørende at skabe tillid og at forsøge at etablere et samarbejde for bedre at kunne kommunikere (Ibid.).
3. Tredje trin handler om at identificere og klarlægge påstanden. Det gøres ved at stille spørgsmål på en respektfuld måde for at sikre, at interviewerens har en passende forståelse for, hvad den interviewede påstår. Ofte præsenteres en påstand ikke tydeligt i første omgang, så det kan hjælpe at stille afklarende spørgsmål for at gøre det klart, hvad der menes. Nogle gange ændres eller udvikles den oprindelige påstand i denne fase til noget andet (Street Epistemology International 2022).
4. Fjerde trin har til formål at identificere og klarlægge den interviewedes tillidsgrad til påstanden. Det kan være godt i forhold til den følgende samtale at finde ud af, hvor sikker den interviewede er i sin sag. Her kan interviewerens bruge en skala – det er dog vigtigt, at de involverede aktører forstår, hvad der menes. Skalaen bør fungere som en gradient og tillade en række forskellige muligheder frem for et binært svar som 'sandt eller falsk'. Et eksempel kunne være spørgsmålet: "på en skala fra 0 til 100, hvor sikker er du på, at X er sand?" (Ibid.).
5. Femte trin handler om at identificere og klarlægge hovedårsagerne til påstanden. Der kan være én eller flere årsager, der begrundes deres tillidsgrad til den givne påstand. Hovedformålet med SE er at finde de faktiske årsager til en persons overbevisning. Den interviewede kan have mange grunde til at holde en overbevisning, og det kan være udfordrende at isolere de faktiske årsager. SE anvender derfor nogle kontrolspørgsmål, som beskrives "Real Reason Check" (Ibid.). Når en eller flere årsager er identificeret, er det brugbart at spørge til, hvordan og i hvilken grad en årsag er forbundet til vedkommendes tillidsgrad til overbevisningen. Det gøres for at begrænse antallet årsager for at bruge samtaletiden effektivt, da man ellers kan risikere at bruge tid på udredelsen af en årsag, der viser sig ikke at have større effekt på den interviewedes overbevisning (Ibid.).
6. Sjette trin er i forhold til at identificere og klarlægge den epistemologi, som vedkommende benytter. Det handler om at komme nærmere kvaliteten af de metoder som bruges til at sige at en påstand er sand. Igen er det her den

interviewedes standard, der er vigtig – og ikke interviewerens. Pålidelige metoder er dem, der virker uafhængigt af observatøren, som konsekvent kan gentages af andre, hvorfor de kan anvendes til at sandsynliggøre en påstand. Man skal derfor i samarbejde med samtalepartneren forsøge at identificere, hvad der vil fungere som en god test i forhold til den pågældende påstand, og hvilke resultater af testen, som ville få vedkommende til at gentænke sin tillidsgrad til påstanden. Det kan være, der i den anvendte metode er nogle oversete fejl – måske er beviserne ikke fyldestgørende eller måske kan påstanden ikke testes. Måske er deres grundlag stærkere end forventet, hvorfor samtalen også for intervieweren kan være lærerig (Ibid.).

7. Syvende trin er i forhold til interviewets ellers samtals afslutning. Det handler om at vide, hvornår og hvordan det er passende, at samtalen rundes af. Det kan være et tilbageblik på det første trin omkring, hvad man forventede at opnå med samtalen. Det kan være et resumé af det, der er talt om, som det, der for interviewer og interviewede har været mest interessant eller vigtige overvejelser at tage med sig fra samtalen. Det kan eventuelt foreslås, at samtalen kan fortsættes på et senere tidspunkt.
8. Otte trin handler om de ting, som intervieweren kan reflektere over, lære fra og forbedre i forhold til SE-samtalen. Hvis samtalen er optaget, anbefales det derfor at se samtalen igennem igen.

5.4 Den sokratiske dialoggruppe

Et andet dansk eksempel på anvendelsen af sokratiske metode og samtaleteknik findes i Finn Thorbjørn Hansens bog ”Den Sokratiske Dialoggruppe. Et værktøj til værdiafklaring”. Han beskriver, som bogen antyder, en metode til afklaring af værdigrundlag på baggrund af det, han kalder ”den sokratiske dialoggruppe”. Metoden blev udviklet på baggrund af et udspil fra Undervisningsministeriet, ’Værdier i virkeligheden’, der blev udsendt i foråret 2000. Her opfordrede Undervisningsministeriet til, at ledere, undervisere og elever skulle gå i dialog omkring, hvilke værdier de enkelte daghøjskoler, frie kostskoler, men også folkeskoler skulle lade sig lede af. Den sokratiske dialoggruppe blev et bud på, hvordan en sådan værdiafklaring kunne finde sted, og den blev et centralt værktøj i Undervisningsministeriets udviklingsarbejde ’Værdiafklaring og selvevaluering’ for de frie

kostskoler i Danmark, som blev ledt af Forskningscenter for Voksenuddannelse på Danmarks Pædagogiske Universitet (Hansen 2000: 11-12).

Den sokratiske dialoggruppe er ikke et værktøj til viden og tænkning, der kan operationaliseres, men i stedet ”en metode, der for en stund bevidst løsriver sig fra nytte- og resultatorienteret tænkning for netop ad den vej at kunne give plads til fordybelsen og friheden til at tænke ganske nyt og anderledes” (Hansen 2000: 33). Det er altså et værktøj, der giver mulighed for at komme i dybden med et givent udsagn, men som også har potentialet til at diskutere alternativer. Metoden giver redskaber til, at den interviewede selv kan foretage en værtdiafklaring på baggrund af egen erfaring - og både interviewer og interviewede kan opnå ny erkendelse (Hansen 2000: 33-34).

5.4.1 Filosofi, spørgeteknik og indsigt

Finn Thorbjørn Hansen karakteriserer metoden ud fra tre karakteristika: Evnen til at filosofere, en særlig filosofisk spørgeteknik rettet mod indholdet af samtalen, og reel indholdsmæssig indsigt i det undersøgte emne (Hansen 2000: 34).

Som det første og det vigtigste er evnen til at filosofere på sokratiske vis gennem en ”sandhedssøgende attitude” (Hansen 2000: 34). Målet er ikke at forhandle sig frem til en fælles værdi eller forståelse, men at undersøge et problem med det udgangspunkt at nå frem til en højere sandhed om det pågældende emne. Værdier kan ikke forhandles, men kan findes hos den, man taler med - med henblik på at blive afvist eller underbygget. Det handler om at finde frem til de værdier, man eksistentielt er styret af. Derfor er metodens effektivitet også begrænset, hvis det diskuterede emne ikke er eksistentielt vedkommende for personen, man taler med. Finn Thorbjørn Hansen taler her om ’den integrerede personlighed’, som er en person, der både privat og offentligt er eksistentielt forbundet til de diskuterede emner. Udfordringen for interviewer og interviewede bliver at skabe et undersøgende fællesskab frem for en meningsudveksling, som ontologisk set stræber efter at finde en ’almen sandhed’, som man samtidigt erkender aldrig helt at kunne finde (Hansen 2000: 34-35, 47). Finn Thorbjørn Hansen understreger, at den sokratiske dialoggruppe ”ikke er et universalværktøj til værtdiafklaring” (Hansen 2000: 38). Hovedformålet er at filosofere, hvorfor slutresultatet er mindre vigtigt (Ibid.).

Dernæst kommer de sokratiske spørgeteknikker, som i dette tilfælde operationaliseres i ’den sokratiske dialoggruppe’, hvor den indholdsmæssige side af dialogen undersøges i

dybden gennem en særlig spørgeproces. Formålet er at nå dybere end en afdækning af de umiddelbare holdninger og værdier omkring et givent emne - dybere end meningsudveksling eller begrebsafklaring. Først når en påstand er fremsat og argumenteret for, kan man undersøge antagelser og underliggende præmisser. Herfra undersøges det værdigrundlag, hvortil antagelserne knytter sig, og som udgør en skjult forudsætning for tidligere argumentation. Gennem værdiafklaringen bliver interviewet et eksistentielt projekt (Hansen 2000: 36-37).

Den tredje karakteristik for metoden er, at den 'sokratiske facilitator' eller interviewer har indholdsmæssig indsigt i samtalens emne. Der kræves altså forståelse for det idélandskab, der knytter sig til emnet, for at kunne stille kvalificerede spørgsmål på det indholdsmæssige niveau. Her risikerer facilitatoren at blive styrende, som ville være en udfordring i forhold til at anse samtalen som en dialog. I stedet kan facilitator opfordre til "filosofiske vandinder" i områder, hvor facilitatoren selv måske aldrig har været - men blot været i omegnen af (Hansen 2000: 37).

5.4.2 Dialog frem for diskussion

I diskussionen er målet hos de deltagende i samtalen ofte at fremvise sine pointer bedst muligt med formålet om at overbevise eller overrumple samtalepartneren. Hvis vedkommende, man har en samtale med, har en anden holdning, der opfattes som modsatrettet, bliver målet at få vedkommendes position til at se dårligere ud ved for eksempel at vise eller bevise at den anden tager fejl. Som diskussionen udvikler sig, bliver det efter ganske kort tid ofte mere uklart, hvad diskussionens egentlige emne er, eller hvilke præmisser, der tales om, da diskussionen bliver en magtkamp med strategiske udspil og undertoner. Dette ville Sokrates kalde sofisteri (Hansen 2000: 109-110).

Det fundamentalistiske ønske i dialogen er i stedet at foretage en fælles undersøgelse af et emne. Samtalen indgås med antagelsen om, at man har noget at lære af hinanden og kan forstå hinanden, hvis villigheden er der. Her er man ligeværdige dialogpartnere, der er åbne og forståelsessøgende. Man lytter og undersøger løbende, om man har forstået det, som er blevet sagt. Ligeså gøres anstrengelser for at gøre sig forståelig i forhold til det man selv har at sige (Hansen 2000: 110).

Skematisk skelner Hansen mellem diskussion og dialog på følgende måde:

Diskussion	Dialog
Angriber og forsvarer	Samarbejder og tænker sammen
Vil have ret	Undersøger og argumenterer
Overtaler - koste, hvad det vil	Overbeviser og lader sig overbevise
Promoverer sig	Sagligt, systematisk og disciplineret argumentation
Vil opnå et resultat	Afviser resultatfiksering
Er dømmende	Afviser antagelser
Tror, at nøglen ligger i at give de ”rigtige svar”	Forstår, at nøglen ligger i at stille de ”rigtige spørgsmål”
Vil forcere tempoet	Giver sig god tid til at tænke
Er i en rolle, ironisk eller distanceret til stede	Er autentisk og nærværende til stede
Går efter manden i stedet for sagen	Går efter sagen i stedet for manden
Spiller på magt og status	Lytter til det bedste argument og til det, som ikke kom til orde

(Hansen 2000: 110-111).

5.4.3 Sokratiske spørgsmål og facilitatorens opgave

Finn Thorbjørn Hansen præsenterer et bud på en liste af sokratiske spørgsmål, der kan anvendes, i forhold til hvad man som facilitator forsøger at opnå. Listen skal ikke følges slavisk, men er en vejledning i forhold til det, man forsøger at undersøge i den givne kontekst (Hansen 2000: 115):

- Søges en uddybende forklaring kan facilitatoren anvende spørgsmål som ”Hvorfor?” (Ibid.).
- Søges en forståelse af, hvilke konsekvenser en given påstand måtte indebære, kan facilitatoren spørge ”Hvad følger deraf?” (Ibid.).
- Søges en redegørelse af præmisser eller antagelser, der ligger til grund for en given påstand, kan facilitatoren sige: ”Du antager altså...” (Ibid.).
- Søges en bevisførelse for eller understøttelse af en præmis kan spørges: ”Hvordan kan du være sikker på det?” (Ibid.).

- Søges en klarhed omkring forståelsen af en præmis eller påstand, kan facilitatoren sammenfatte eller omformulere: "Du mener altså, at..." (Ibid.).
- Søges en begrundelse for en udtalelse kan spørges: "Hvorfor siger du det?" (Ibid.).
- Søges en vurdering af grundlaget for en påstand, kan facilitatoren spørge: "Forudsætter du, at..." (Ibid.).
- Søges en uddybning eller begrebsafklaring i forhold til et ord, den interviewede har sagt, kan spørges: "Hvad mener du med det ord?"
- Søges en opfordring til objektivitet eller upartiskhed kan facilitatoren spørge: "Kan sagen anskues på andre måder?" (Ibid.).
- Søges en opfordring til kreativitet eller åbenhed i forhold til et givent synspunkt, kan facilitatoren spørge: "Hvordan kan man ellers se på det?" (Ibid.).

Visse forslåede spørgsmål har et vidst overlap i forhold til facilitatorens interesse, men det skal også forstås, at spørgsmålene afhænger af den konkrete situation. Finn Thorbjørn Hansen fremsætter det som en præmis, at facilitatoren tidligere har deltaget i en sokratiske dialoggruppe, have indsigt i arbejdsmetoden og have kendskab til argumentationsteori og teknik. Han henviser til Holland, hvor det kræves, at facilitatoren filosofisk eller idéhistorisk uddannelsesbaggrund. Facilitatoren må dog stadig ikke involvere sig indholdsmæssigt i dialogen. Vedkommende skal være opmærksom på, at deltagerne ikke kommer på afveje, men at de er konsistente, at abstrakte udsagn knyttes til det konkrete hovedeksempel, at deltagerne forstår hinanden, at alle inddrages, at fremsatte påstande begrundes og undersøges, at deltagerne er samlet om at nå frem til en fælles indsigt, og om muligt at gruppen opnår konsensus (Hansen 2000: 121-122).

5.5 Moderne journalistisk spørgeteknik

Her vil jeg præsentere udvalgt pensum, der beskæftiger sig med journalistiske spørgsmål og formålet med interviewsituationen i forhold til journalistens rolle.

Den primære kilde anvendt i beskrivelsen af den journalistiske praksis er Kurt Strand med bogen "Interview for journalister", der suppleres af Jens Bjerg med "Som vi spørger...", Anders Esmark med "Offentlighed og system", Gitte Gravengaard med "Journalistik i praksis", Ove Kaj Pedersen med "Politisk journalistik" og Ida Willig med "Bag nyhederne. Værdier, idealer og praksis".

5.5.1 Journalistens rolle i udvikling

Overordnet besidder danske medier en demokratisk rolle gennem "offentlighedsperspektivet", der tilskriver, at et velfungerende samfund skal have en national diskussion, så samfundsbeslutninger (de folkevalgte) er i kontakt med samfundsmeninger (befolkningen). Beslutninger, der træffes i parlamentet, skal være synkrone med de interesser, der eksisterer i befolkningen. Her har medier en betydningsfuld rolle i forhold til politisk magtfordeling og kan i den forstand tolkes som en politisk institution. Fortællingen om mediernes rolle i offentligheden knyttes til ytringsfriheden gennem formuleringer af omkring pressefrihed blandt andet i Medieansvarsloven fra 1991, hvortil Medieansvarsudvalget formulerede: "Sikringen af ytringsfriheden i Danmark står i nøje forbindelse med massemediernes frie adgang til at indsamle information og nyheder og til at offentliggøre dem så korrekt som muligt" (Esmark 2000: 69). Ligeså fremgår det i Lov om radio- og fjernsynsvirksomhed fra 1992, at public servicemedier som DR og TV 2 er i offentlighedens tjeneste: "Forpligtet over for hele befolkningen at tilvejebringe og udsende fjernsynsprogrammer omfattende nyhedsformidling, oplysning, underholdning, kunst og kultur. [...] Der skal i programudbuddet tilstræbes kvalitet, alsidighed og mangfoldighed. Ved informationsformidlingen skal der lægges vægt på saglighed og upartiskhed" (Esmark 2000: 70). Offentlighedsperspektivet i forhold til medier generelt er dog abstrakt, flertydig og modsætningsfyldt, og begrebet opfordrer til en forståelse af journalistikken som et neutralt transportbånd mellem folkets interesser og de folkevalgte. Midlertidigt tillades en selvstændiggørelse gennem "systemperspektivet", hvor medierne selv får indflydelse på den politiske dagsorden ud fra egne normer og kriterier (Esmark 2000: 61-62, 69-70, 82-84).

Den journalistiske selvstændiggørelse sker i kræft af, at medierne bevæger sig væk fra deres tilhørsforhold til politiske partier – fra partipresse til omnibuspresse. I stedet dannes en professionalisering og en redaktionel praksis med en selvstændig opfattelse af, hvad der er politisk journalistik, og hvordan avisen skal tilrettelægges (Horst & Pedersen 2000: 164-166). Herefter har mediernes fokus udviklet sig fra at skulle omfavne alle til mere målrettet at henvende sig til bestemte publikum – segmentpressen. Hertil følger, at avisernes indhold ligeledes tilpasses den valgte målgruppe, der har betydning for tilgangen til

journalistik (Schultz 2007: 19-21). Så hvad betyder det for journalistens rolle i forhold til interview?

Den moderne selvforståelse hos journalister afspejles i de værdier, der kommer til på redaktionerne. Journalisten drives af anerkendelsen af de værker, der produceres, som i journalistens tilfælde for det meste repræsenteres i nyhedsartikler. Ligeså kan der på redaktionen socialt og kulturelt fokuseres på journalistens egenskaber eller talent. Det viser sig også i forhold de journalistiske interesser, hvor der kan opstå en magtkamp – en interessekamp – vedrørende hvilke interesser der på en redaktion vil anerkendes. Det sociale landskab, om man sidder som redaktør på et ugeblad i provinsen eller som journalistisk praktikant på en landsdækkende nyhedsredaktion, vil afgøre, hvilke journalistiske interesser, der anerkendes. Journalisten er afhængig af at positionere sig selv i forhold til det felt, vedkommende befinder sig i – både i forhold til intern anerkendelse fra kollegaer og redaktører, men også ekstern anerkendelse fra publikum (Willig 2011: 194-196).

5.5.2 Interviewet tjener historien

Moderne journalistik kan karakteriseres ved, at der er en historie, der skal skrives. Selvom selve historieudvælgelsen i nogen udstrækning kan siges at være mere fri for den enkelte journalist, er der i hverdagen nogle rammer som produktionskrav og deadlines, der ikke er til diskussion. Det gælder derfor om at gøre sig klart, hvad man vil opnå med en given historie og have forberedt en præcis vinkel og ordentlige spørgsmål forud for et interview. Man må være bevidst om til- og fravalg og spørge sig selv, hvad historien skal tjene. I denne proces er journalisten subjektiv. Spørgsmålene stilles for at blive klogere på noget, som en kilde vælger at dele med interviewer og offentligheden – det er en metode til at skaffe viden. ”Et interview er en planlagt og styret formidling af et menneskes holdninger, argumenter, viden, oplevelser og erfaringer” (Strand 2014: 13). Det er journalistens rolle at styre interviewet, særligt fordi flere kilder selv forsøger at styre interviewet. Interviewer spørger og den interviewede svarer, og de to er derfor ikke ligeværdige. Tabes styringen, tabes kontrollen over spørgsmålene. Selvom journalisten er en biperson i historien, er det journalistens ansvar om interviewet lykkes (Strand 2014: 11-13).

5.5.3 Formålet med interviewet

Historien beskrives som hjørnesteinen i al journalistik. Hertil skal interviewet tjene én historie og langt de fleste informationer skæres væk. Intervieweren må gøre sig klart, hvad

det centrale i historien er, relevansen for modtageren, og hvordan historien formidles, så den kan forstås. Bundlinjen for historien skal sættes, ikke nødvendigvis i detaljer, men nok til at forstå, hvilken konklusion, der ligger i historien. ”Og dermed et mål for, hvad interviewpersonen skal sige” (Strand 2014: 19). Inden interviewet står det gennem journalistens forberedelse klart, hvad man præcist ønsker at opnå med interviewpersonen. Sådan spares tid og kræfter på research, der ikke ender med at blive til noget. Ligeså betyder god forberedelse inden interviewet, at journalisten bruger færre ressourcer på at skrive og redigere i den efterfølgende proces (Strand 2014: 19-21).

5.5.4 Kriterierne for udvælgelse af historien

Mediesociolog og forsker Ida Willig beskriver, at der i de fleste journalistiske fagbøger fra 1970'erne og frem gentages fem specifikke nyhedskriterier igen og igen. De fem nyhedskriterier, der beskrives som erfaringsmæssigt kvalificerer en historie for journalisten, er henholdsvis aktualitet, væsentlighed, konflikt, identifikation og sensation. Med aktualitet forstås, at historien – eller nyheden - skal indeholde ny information og være relevant i forhold til, hvad der ellers er oppe i tiden. Det kan også være at begivenheden i sig selv ikke er aktuel, men at den kan vinkles i en aktuel retning – at man forbinder den til noget større. Det kan være i forbindelse med en rapport, der i sig selv ikke er ny, men kobles til en aktuel hændelse eller udtalelse. Væsentlighed kan være sværere for journalisten at definere. Ofte fortolkes væsentlighed i forhold til den betydning, det har for mennesker; enten skal historien have en lille betydning få mange mennesker eller en stor betydning for få eller mange. Kriteriet er knyttet til det enkelte medies placering i nyhedsstrømmen – deres målgruppe og det indhold, der produceres. Kriteriet konflikt er nemmere at forholde sig til og identificere. Kriteriet beskriver en modsætning mellem interesser eller personer. Det kan være kritik af politisk udspil fra en oppositionspolitiker eller en konflikt mellem en borger og en myndighed. Disse typer historier fylder ofte meget i mediebilledet og har ofte en central placering i nyhedsstoffet, da historierne udfordrer et fælles værdigrundlag i samfundet. Et kriterie, der får stigende betydning, er identifikationskriteriet, der indebærer, at målgruppen skal kunne identificere sig med de nyheder, de læser eller ser. Historierne skal indeholde social, geografisk og kulturel nærhed. Derfor er det blevet mere almindeligt, at ”almindelige mennesker” indgår i nyhedsdækningen – særligt i medier som TV 2, hvor historienes udvælgelse, vinkling og formidling er blevet tiltagende case-baseret. Dertil kommer sensationskriteriet, som

særligt gør sig gældende hos tabloidmedierne som B.T. og Ekstra Bladet. Kriteriet dækker over, at de usædvanlige, opsigtsvækkende eller ekstraordinære begivenheder kan kvalificere historierne (Willig 2011: 57-62).

Dertil nævner Ida Willig to yderligere kriterier for udvælgelsen af historier, som ses i den journalistiske praksis. Det er henholdsvis fyldningskriteriet og deadline. Med fyldningskriteriet forklares, at historierne også bliver til på baggrund af et krav til produktion. Selvom i perioder, hvor der ikke sker meget, bliver avisen og nyhedsudsendelsen fyldt ud uanset store eller små begivenheder. Fænomenet beskrives også som ”nyhedshullet”. Kriteriet for deadline beskriver selvsagt, at omfanget af historierne skal være realistiske i forhold at kunne produceres tidssvarende, så historien kan indgå i avisen. De ovenstående syv kriterier dækker nyhedsmedier generelt, men særligt i forhold til tv tilføjer Willig tre yderligere kriterier. Det omhandler at gode billeder er bærende for historien, at historien er enkel, at der er mulighed for liveindslag (Ibid. 62-63).

5.5.5 Historieidé og begrænsninger

Idéen til historien, som journalisten vælger at ville skrive, skal gerne komme fra journalisten selv. Der skelnes mellem internt og eksternt foranledigede historier. De internt foranledigede stammer fra avisen eller journalistens egne tanker eller observationer. Højest vægtes en historie, hvis den opstår på grund af journalistens egen observation i forhold til noget, der er sket i samfundet, eller hvis det er en opfølgning på en tidligere artikel. Eksternt foranledigede historier kommer uden for redaktionslokalet, hvorfor journalisten må være på vagt over for de interesser, der ligger bag en henvendelse. Det kan være pressemeddelelser eller henvendelser fra pr-bureau, som ofte ikke vurderes særlig højt (Gravengaard 2010: 93-97). Hændelsen, der ligger til grund for historiens idé, skal kunne argumenteres at være væsentlig i sig selv og i forhold til andre hændelser samme dag, hvorfor den indtræder i et hierarki af historieidéer. Hændelsen skal omhandle noget nyt i den forstand, at det lige er sket, træde uden for hvad, der normalt sker, og nyt i forhold til, hvad medierne tidligere har talt om. Dertil skal hændelsen være overskuelig for journalisten og kunne dokumenteres (Ibid. 98-102). Journalistens interesse, engagement og motivation for emnet er også afgørende i forhold til, om historien bliver valgt. Journalisten skal have selvbestemmelse og mulighed for at påtage sig en journalistrolle efter eget ønske, så vedkommende ikke føler at blive styret af andre i forhold til historien.

Alt dette kan midlertidigt være i konflikt med faktorer som væsentlighed, eller hvis den ledende medarbejder har større indflydelse på hvilke historierne, der skrives. Avisen skal fyldes, og her er journalistens interesse mindre vigtig (Ibid. 107-112).

Målet for en historie skal være realistisk, og planen for interviewet skal matche det mål og den tid, der er til rådighed. Tidsmangel kan føre til, at journalisten konkluderer historien for tidligt. Tiden er en begrænsende faktor for alle interview. Derfor beskrives for arbejdet forud for et interview som afgørende, hvor historiens vinkel fastlægges. Journalisten danner sig her en forventning i forhold til, hvad interviewpersonen skal svare. "Målet fortæller journalisten, hvad interviewpersonen skal sige, og hvor interviewet slutter" (Strand 2014: 120). Det centrale i forberedelsen bliver, hvad interviewpersonen skal sige. Midlertidigt kan svaret nogle gange været sværere at forudsige, hvorfor der bruges mere tid end afsat, når den interviewede, ikke leverer det forventede svar. Ifølge Strand sikrer målsætning og planlægning af interview, at journalisten får mulighed for at være spontan, lytte til interviewpersonen og tilpasse historien efter en i interviewet nyfundet interesse. Målet må ikke låse interviewet fast i et spor, så der er plads til at reagere, skulle en ny historie dukke op. Målet eksisterer, så journalisten har noget at falde tilbage på. Gennem rutine kan journalisten blive i stand til at bruge mål for interview som et sikkerhedsnet og derfor nemmere lytte, agere og være spontan (Strand 2014: 119-120, 126).

5.5.6 Formål og delmål

Interviewet skal tjene historien. Interviewet skal bidrage til, at den vinkel, der er sat for historien, kan hives hjem, og herigennem er der store krav til afgrænsning af interview. Der skal være sammenhæng mellem vinkel, tilgængelig research og målet for interviewet. Målet for interviewet kan formuleres: "Interviewpersonen skal fortælle/forklare/forsvare at...", og her fortæller tredje ord i sætningen, om interviewet går i retning af samarbejde eller magtkamp. Uden et mål bliver interviewet tilfældigt og ustruktureret. Strand beskriver dog, at nogle interviewmål er mere løse, hvor strukturen i interviewet må afgøre, om målet er opfyldt. Det kan være i interview, hvor målet indebærer et holdningsskifte eller ny erkendelse hos interviewpersonen. Her skal det bæres af bagvedliggende research. Målet med interviewet skal altid kunne matche kravene til en bæredygtig historie. Intervieweren må lave en analyse af interviewpersonen i forhold til, om vedkommende kan svare til det planlagte. Det kan være spørgsmål til en politimand før efterforskningen er færdig, hvorfor vedkommende ikke kan svare (Ibid. 120-124).

Det er muligt at have flere mål i et interview, selvom det bryder med hovedreglen om at være kort og præcis. Det kan være tilfældet i lange interview, som bestemmes af interviewets struktur. Målene kan både være afhængige og uafhængige af hinanden. Det kan være, at interviewet indeholder flere temaer, som i princippet kan stå på sig selv og anvendes til selvstændige historier, men delmålene kan også sidst samles til én konklusion (Ibid. 143-144).

5.5.7 Interview er ikke samtale

Kurt Strand beskriver interviewet som modsætningen til samtale, da deltagerne ikke er ligeværdige. Det kan godt lade sig gøre at lade interviewet udvikle sig, uden interviewerens forsøger at strukturere det ved eksempelvis at anfægte svar eller komme med et modargument, men her er det ifølge Strand nødvendigt, at interviewerens gør sig klart, hvordan styringen kan vindes tilbage. Hvis samtalen får lov at udvikle sig til en diskussion, er der stor risiko for at miste styringen. Dertil må det forberedes, hvordan man kommer tilbage på sporet. Her må interviewerens have øje for den afsatte tid og egne begrænsninger. Hvis interviewstrukturen skal slippes, kræver det ifølge Strand en bred almenviden, personligt engagement og gensidig respekt (Strand 2014: 15-17).

Afhængigt af interviewsituationen skal journalisten tilpasse sin tilgang. Nogle interview kræver kritisk modspil, mens andre interview kræver en større grad af samarbejde. Yderpunkterne i ethvert interview er samarbejde og kamp, dog etableres alle interview i et samarbejde. Alle interview er dog forskellige, så journalisten må være nysgerrig, kritisk og skeptisk og møde alle kilder med velforberedte, udfordrende og opfølgende spørgsmål (Ibid. 21-22). Videre beskrives i den klassiske interviewskala, at det i et samarbejdende interview, er målet at interviewpersonen skal fortælle, beskrive, reflektere, eller vurdere noget. I spændeviden mellem samarbejde og magtkamp, er målet at interviewpersonen skal forklare, argumentere eller dokumentere, og i en direkte magtkamp, er det målet, at interviewpersonen skal forsvare, indrømme eller erkende (Ibid. 128). Jens Bjerg beskriver i mellemtiden de to sider som faldgruber, hvor kampen misfortolkes som kritisk journalistik, mens samtalen ifølge Bjerg opfordrer til at udtrykke en holdning frem for at stille et spørgsmål (Bjerg 2000: 11).

5.5.8 Spørgsmålene skal tjene historien

Kurt Strand kategoriserer som hovedregel spørgsmålene i et interview binært: Om de er gode eller dårlige, og de beskrives på alle måder som hinandens modsætninger: Præcise

eller upræcise, åbne eller lukkede, udfordrende eller appellerende, afdækkende eller pseudokritiske, venlige eller aggressive. Der er ofte et vis overlap mellem disse kategoriseringer (Ibid. 28-29). I dette afsnit skal vi først se nærmere på, hvad Kurt Strand mener med dårlige og gode spørgsmål.

Åbne spørgsmål har den funktion, at åbne kilden, så vedkommende får mulighed for at formulere sig i hele fortællende, forklarende og argumenterende sætninger – ofte gennem hv-ord som hvad, hvordan, hvorfor. Et lukket spørgsmål giver begrænsede svarmuligheder som ”ja” eller ”nej”. Det kan dog være anvendeligt med lukkede spørgsmål for at præcisere. Er journalisten i tvivl om, hvad vedkommende søger af svar, eller får man formuleret sig uklar, vil det føre til upræcise spørgsmål. Her er risikoen at en forberedt kilde – eksempelvis en politiker med et budskab – omformulere spørgsmålet til at tillade, at vedkommende får afleveret sit budskab. Det kan også være tilfældet spørgsmål sammen sat af flere spørgsmål, eller hvis der i spørgsmålet er for meget fakta eller for mange præmisser. I så fald kan den interviewede selv vælge, hvad vedkommende vil svare på – eksempelvis det mindst ubehagelige spørgsmål, og tiden bruges på andet, end hvad journalisten havde lagt af vinkel for interviewet (Ibid. 30-34).

Hertil kommer de appellerende eller pseudokritiske spørgsmål, hvor spørgsmålene lader til at være kritiske, men i stedet ender med at appellere frem for at udfordre. Det kan igen lede til, at styringen mistes, så interviewet går i en anden retning, end interviewerens havde tænkt sig. Pseudokritiske spørgsmål kan opfattes som unødigt aggressive og kan nemt afvises med et forudsigeligt og åbenlyst svar, og kan som sådan tolkes som lukkede spørgsmål. De afslører ofte journalistens holdninger eller formodninger. Især trænede interviewpersoner formår nemt at afkræfte spørgsmålets præmis for så at indskyde egne forberedte svar. En journalist kan derfor overveje, hvad man selv ville svare til et sådant spørgsmål. Et pseudokritisk spørgsmål kan også virke som en provokation eller insinuerende over for den interviewede, men der kommer sjældent noget ud af et sådan spørgsmål. Kurt Strand forklarer, at spørgsmålene på grund af deres ofte aggressive natur, lever i bedste velgående hos nogle medier, hvor en ”kritisk” kultur bidrager til vedligeholdelsen af disse spørgsmål, selvom interviewpersonerne i virkeligheden styrer de fleste af redaktionens interview (Ibid. 35-37).

Så er der de præmisstøgende spørgsmål, som er spørgsmål med uklare, støjende eller forkerte præmisser, som fjerner styringen. Det kan være tilfælde, hvor spørgsmålet ikke

kan besvares, uden en underliggende præmis bekræftes – eksempelvis ”Er du holdt om med at slå sin kone?”. Det kan være ord, der kræver tolkning som ”mange”, ”høj”, ”bange”, og det er ikke sikkert, at deltagerne i interview er enige om fortolkningen. Det kan også omhandle en fuldstændig udokumenteret præmis, som den interviewede uden videre kan afvise. Det kan være ledende spørgsmål, som ligger op til et bestemt svar, og her vil de fleste interviewede protestere. Selv i interview med et tæt samarbejde, protesteres ledende spørgsmål ofte, da det beskrives som et almindeligt menneskeligt træk selv at ville svare for sig. Hvor interviewet i højere grad er en magtkamp, kan ledende spørgsmål virke appellerende frem for udfordrende. Spørgsmål som ”Kan du forstå...”, ”Er det rimeligt...” og ”Er det i virkeligheden ikke sådan, at...” bliver eksempelvis ofte efterfulgt af en længere forklaring styret af interviewpersonen. Der kan også etableres en unødvendig modvilje, og hvis interviewereren føler sig nødsaget til at hive sit antagende mål med historien med som spørgsmål, risikerer journalisten, at resultatet bliver det modsatte med den konsekvens, at der ikke er nogen vej tilbage til historiens hovedspor (Ibid. 37-40).

5.5.9 Gode spørgsmål

Nu kommer vi til det, Kurt Strand vil betegne som gode spørgsmål – modsætningen til det ovenstående. I vellykket interview består af en veksling mellem flest åbne spørgsmål og lukkede spørgsmål i forbindelse med et behov for præcisering. Det skal øge sandsynligheden for, at det er interviewereren, der styrer interviewet, og at den interviewede, der giver svarene. De åbne spørgsmål skal planlægges, så den interviewede kan præsentere sine argumenterende svar og anvende ord, som kan følges af de lukkede spørgsmål. Åbne spørgsmål sikrer brugbare citater, som kan skrives i den færdige historie, og lukkede spørgsmål skal ofte inkluderes, før svaret kan forstås af læseren. Undervejs i et interview dukker de lukkede spørgsmål automatisk op hos journalisten, der lytter aktivt. De åbne spørgsmål kræver mere planlægning. I portrætterende interview er det eksempelvis den fordel med korte og klare åbne spørgsmål, som vil give præcise svar, som så kan forsøges nuanceret (Ibid. 42-44).

Gode spørgsmål beskrives som neutrale og støjfreie, i forhold til alt, der kan medvirke til, at den interviewede svarer på noget andet end det, interviewereren spørger om. Derfor skal ophobning af informationer i et spørgsmål begrænses. ”En god tommelfingerregel er, at jo mindre et spørgsmål indeholder, desto større er chancen for, at det også er neutralt” (Ibid. 45). Spørgsmålet ”hvad” bør optræde før ”hvordan” og ”hvorfor”, så fakta om emnet er på

plads, før der gives plads til forklaring og refleksion. Det fungerer som historiens udgangspunkt, som kan hjælpe deltagerne i interviewet til at forstå, hvad der skal tales om. Det ses ofte i nyhedsudsendelser, hvor fakta bliver præsenteret, før en interviewperson giver sine overvejelser eller en forklaring. Uanset er det formålet med spørgsmålene, at interviewpersonen får den bedste mulighed for at svare på de spørgsmål, der passer til journalistens forberedelse. Hertil beskriver Kurt Strand et beredskab af "hyldespørgsmål", som journalisten kan benytte til stort set ethvert interview, og kommer følgende eksempler: "Hvad betyder det?", "Hvad mener du med det?", "Hvordan kan det være?", "Hvorfor det?", "Hvor ved du det fra?". Hv-spørgsmål, der starter med andet end "hvad", "hvordan" og "hvorfor", fungerer i højere grad som afklarende: "Hvem", "hvor" og "hvornår" (Ibid. 44-47).

Et godt spørgsmål er kort og enkelt, så det er forståeligt for alle involverede. Skal flere præmisser fremlægges, må de deles op i hver sit spørgsmål. Det kan være nødvendigt at skille præmis og spørgsmål ad. Det kan gøres således: "På forsiden af Politiken forleden har vi hér billedet med de døde børn i ligposer [efter giftgasangrebet i Syrien]; I har altså valgt at vise billedet. Hvorfor?" (Ibid. 47). Her skal det fremgå tydeligt, hvad interviewpersonen skal svare på. En lille pause før selve spørgsmål gør det klart for den interviewede, hvad der skal svares på. Skulle interviewpersonen svare på noget andet, har journalisten mulighed for at gentage sit spørgsmål. Præcise spørgsmål udspringer af research, som kan pejle interviewpersonen ind på et svar. Generelt beskrives forenkling som afgørende for gode spørgsmål. Er en interviewperson af kortfattet, kan det for journalisten være fristende at stille flere spørgsmål på én gang, stille lukkede spørgsmål eller begynde at gætte og opstille hypoteser omkring, hvad der ønskes besvaret. Ved gætteri bliver spørgsmålene ofte motivforskende, og som derfor kan anses for at være stillet til den forkerte interviewperson. I stedet skal journalisten tænke i forenkling og beslutte sig for et enkelt mål med interviewet. (Ibid. 47-48, 51).

5.5.10 Evnen til at lytte

En veltilrettelagt dagsorden og gode spørgsmål er ifølge Strand det, der tillader, at journalisten kan lytte. Klarhed omkring historien, som journalisten vil skrive, giver overskud til at høre efter. Det at have en fast dagsorden og at kunne være lyttende er ifølge Strand ikke nødvendigvis en konflikt, da et ringe tilrettelagt interview i stedet betyder, at journalisten må flytte sin koncentrationen mod "et ustruktureret forsøg på at finde på

noget” (Ibid. 48). Det er især vigtigt at kunne lytte, når spørgsmålene stilles med kort varsel. Her er forberedelse ofte ikke mulig, så spørgsmålene er afgørende for det endelige resultat. Journalisten er måske ikke sikker på, hvad interviewpersonen kan fortælle om. Informationen må suges til sig, så spørgsmål kan stilles i forhold til at levere en sammenhængende historie. Her skal også lyttes til det, der ikke siges, og hvordan det siges (Ibid. 48-50).

5.5.11 Researchinterviewet

Lars Bjerg beskriver, at den journalistiske opgave forenklet set er at indsamle informationer og sende dem ud igen – input og output. Dertil er der interview, man ofte ser i radio og tv næsten udelukkende output, og kan anses som ren formidling af en historie, som allerede kendes. Indsamlingen af information foregår, ifølge Bjerg, næsten altid i form af et research- eller inputinterview. Inputinterviewet skal også forberedes med egen research, strategiske overvejelser og styring af interviewet gennem spørgsmål. Bjerg præsenterer tre grundprincipper for interviewteknik: 1. Vi spørger, de svarer. 2. Vi spørger for at få noget at vide, og 3. *De skal sige noget.* I første grundprincip forstås, at det journalistiske interview er en samtale med en professionel ”i familie med terapi-samtalen, politiforhøret, sagsbehandlerens og lægens udspørgen osv.” (Bjerg 2000: 12). Derfor har deltagerne forskellige roller, hvor interviewerens i sit arbejde har ansvaret for at styre samtalen, mens interviewpersonen er interviewets omdrejningspunkt. Dertil kommer andet grundprincip, der handler om intentionen med interviewet: At få noget at vide. Formålet med interviewet er at blive klogere, og derfor spørger journalisten en, der forventes at have viden til at kunne svare på spørgsmålet. Hertil er det nødvendigt for interviewerens at undre sig. Nysgerrigheden er dog til stede for den ”usynlige tredjepart”, læseren, lytteren, seeren, og spørgsmålene stilles på deres vegne. Derfor må sproget mellem interviewer og interviewede heller ikke blive for indforstået på grund af risikoen for at miste læseren. Det tredje grundprincip handler om, at det er den interviewede, der skal komme til tale og formulere sig. Det er igen for at understrege, at det er den interviewedes ord, der er interessant og ikke interviewerens påstande eller analyser. Det indebærer en interesse i emnet – om ikke andet så faglig – hvis man fastholder at interviewe for at få noget at vide. Journalisten bestemmer og fastholder retning, hvornår det er muligt at afvige fra denne retning, og hvornår der er behov for detaljer, mens interviewpersonen skal trække læsset (Bjerg 2000: 9-17).

6. Analyse: Sokrates møder journalistisk pensum

For at besvare første arbejdsspørgsmål omkring, hvordan sokratiske metode kunne forestilles at bidrage til moderne journalistisk pensum, og hvilke udfordringer, der kan opstå i forhold til en implementering i det nuværende pensum, vil jeg se nærmere på nogle af de fællestræk og forskelle der findes i anvendt sokratiske metode. Jeg vil se nærmere på de begrænsninger, de forskellige sokratiske tilgange har i forhold til en direkte implementering i den journalistiske værktøjskasse og foreneligheden med nuværende journalistisk spørgeteknik. Først analyseres forskelle og ligheder i hensigten med interviewet. Dernæst sammenlignes, hvordan rollerne hos interviewets deltagere beskrives i sokratiske metode og i journalistisk pensum. Sidst undersøges foreneligheden mellem den sokratiske og journalistiske fremgangsmåde i forhold til spørgsmål.

6.1 Forenelighed i hensigt og formål

I dette afsnit ser vi nærmere på den overordnede hensigt og det generelle formål med interviewsituationen. Formålet med interviewet er afgørende for valget af de journalistiske værktøjer, der tages i brug.

6.1.1 En søgen efter ny erkendelse?

Den overordnede hensigt beskrevet i sokratiske metode er at deltagerne i interviewet eller samtalen skal opnå ny erkendelse uden et behov for selv at præsentere ny viden. Der er et gennemgående krav til nysgerrighed hos den, der interviewer. I forhold til opnåelsen af ny erkendelse beskrives det i den kognitiv i højere grad, at det er den interviewede – eller klienten – der skal opnå ny erkendelse eller en 'kognitiv omstrukturering'. Den erkendelse, som interviewereren – eller terapeuten – her måtte opnå, anvendes i forhold til lettere at lede den interviewede i retning mod at identificere dysfunktionelle konklusioner. I Street Epistemology-samtaler søges erkendelse hos begge parter. Den interviewede opfordres til at søge erkendelse omkring grundlaget for sine egen overbevisning. Ligeledes søger interviewereren at forstå, hvad interviewpersonen har af overbevisning, og hvordan vedkommende er kommet til den konklusion, men interviewereren kan også opnå ny erkendelse i forhold til ny epistemologi, hvis vedkommende oplever selv at have taget noget for givet eller taget fejl. Viden søges også i den sokratiske dialoggruppe i form af afklaring af deltagernes værdigrundlag. Facilitatorens opgave er dog at hjælpe deltagerne

til værdiafklaring, mens facilitatorens egen erkendelse i højere grad består af bedre måder at være i rollen som facilitator.

I det journalistiske interview søges erkendelse hos journalisten i et begrænset omfang. Begrænset, fordi journalisten ifølge Strand beskrives som at have fundet sin historie gennem forberedelse forud for interviewet. Svarene er derfor på sin vis givet på forhånd. Det er selvfølgelig muligt, at kilden ikke kommer med det af journalisten forventede svar, og i dette tilfælde kan interviewet anses for mislykket i forhold til den pågældende historie. Formålet med interviewet – og samtalen med kilden – er at skrive en historie, og derfor er det ikke en målsætning i sig selv, at kilden selv skal opnå ny viden. I tilfældet at journalisten præsenterer kilden for ny viden, er formålet nærmere at anvende interviewpersonens respons til historien. Man kan naturligtvis sige, at journalisten ikke kender de præcise svar i forvejen, og derigennem opnår en ny erkendelse i interviewet: ”Hvad er afgørelsen efter det politiske møde?”, ”Hvordan lyder den kommende uges vejrudsigt?” og så videre. Men forud for interviewet er strukturen for historien lagt, og målet med interviewet bliver nærmere at få lagt de sidste puslespilsbrikker på plads.

6.1.2 Interview uden behov for forudgående viden?

Her handler det specifikt om hvilke forventninger, der er til interviewerens i forhold til viden. Erkendelsen, som søges i sokratiske metode, kan ud fra den generelle definition findes uden et behov for at præsentere samtalepartneren for ny viden.

Metoden anvendt i kognitiv terapi beskriver samme tilgang, hvor det er den interviewedes viden, der er relevant, hvortil interviewerens opgave blot er at lede den interviewede på sporet af dette. SE beskriver, at man som interviewer bør gøre sig klart, hvad man ønsker at opnå med interviewet, men da omdrejningspunktet er en af den interviewede præsenteret påstand eller overbevisning, handler det i højere grad om at få indsigt i samtalepartnerens tankegang, hvorfor det derfor ikke er en viden, der kan forberedes. SE benytter sig som journalistikken heller ikke af opstillede præmisser i forbindelse med spørgsmål, da det er den interviewedes erkendelse i sig selv, der er i fokus, og dermed ikke hensigten, at man på den måde ønsker at tilgå en bestemt information.

Anderledes forholder det sig i den sokratiske dialoggruppe. Her forventes det af facilitatoren, at vedkommende har indgående kendskab til emnet og indholdsmæssig indsigt – ud over kendskab til arbejdsmetoden og argumentationsteori. Det forstås i denne

metode, at der kræves en indgående forståelse for emnets idélandskab, fordi det kvalificerer spørgsmålene. Dog må facilitatoren ikke blive styrende, som er en risiko i forhold til indholdsmæssige spørgsmål. Samtalestyreren må ikke selv involvere sig indholdsmæssigt, men må benytte sin viden til at sikre, at deltagerne ikke kommer på afveje.

Moderne journalistik er umiddelbart mere udfordret af idéen om ikke at tilføje interviewet ny viden. For en god historie kræves en indledende research og en klar vinkel, som sætter en klar retning i forhold til det kommende interview. Journalisten må altså indsamle viden omkring på forhånd for at kunne stille de rigtige spørgsmål i interviewet, der søger for at historien bliver en succes. Svaret, der søges af kilden, forventes at passe til historien og er i den forstand givet på forhånd. Ligeså nævnes i beskrivelsen af god interviewteknik, at en journalist kan veksle mellem præmisser og åbne spørgsmål. Her præsenteres kilden netop for ny viden, som vedkommende ønskes at forholde sig til gennem det følgende spørgsmål. Det kan være en udvikling eller en begivenhed, man ønsker kommenteret på fra en fagperson eller en politiker.

6.1.3 Sokrates møder nyhedskriterier og produktionskrav

I forhold til den overordnede journalistiske interesse, er der ikke noget der skulle være til hinder for at dykke ned i de bagvedliggende præmisser for en interviewpersons påstand eller konklusion. Det kan være målet med interviewet, at få interviewpersonen til at forklare eller forsvare en udtalelse – som præmisserne for et partiprogram.

Midlertidigt har de praktiske rammer for det journalistiske arbejde dog en effekt på, hvad man som journalist kan prioritere. Gennemgående i det journalistiske pensum beskrives de kriterier og begrænsninger, man som journalist møder i forhold til udvælgelsen af en historie – og dermed rammerne for det interview, man har, og de spørgsmål, der stilles.

Aktualitetskriteriet betyder, at historien direkte eller indirekte skal kunne sættes i forbindelse med en nylig hændelse. Det kan umiddelbart konflikte med eksempelvis tredje trin for SE-samtaler, hvor det er den interviewede selv, der skal præsentere en overbevisning eller påstand, hvorfor det er mere tilfældigt, om samtalen kan hænges op på en større nyhedskrog. Her kunne journalisten i stedet tage udgangspunkt i en tidligere udtalelse eller en i forvejen aftalt konklusion, som kan tilskrives interviewpersonen. Hos den sokratiske dialoggruppe er det mere kompliceret, da flere deltagere sammen skal nå en

værdiafklaring. De praktiske implikationer betyder, at værdiafklaringen foretages over tid og måske af flere omgange, som er en klar praktisk begrænsning. Men i forhold til selve aktualitetsbegrebet, er det eksplicit at diskussionen tager udgangspunkt i noget aktuelt. Det kunne være formuleringen af en ny skolepolitik. Man kunne forestille sig en variant af debatprogrammet ”Debatten”, hvor udgangspunktet er en værdiafklaring i forhold til et specifikt emne med målet om et kompromis.

Væsentlighed, der betyder, at den overordnede historie skal være vedrørende enten gennem store konsekvenser for få mennesker eller mindre konsekvenser for mange mennesker er umiddelbart foreneligt med den sokratiske metode generelt. Deltagerne for en typisk SE-samtale udvælges tilfældigt i forhold til, at det ofte er mennesker, man møder på gaden, hvorfor risikoen selvfølgelig er, at vedkommende præsenterer en unik overbevisning. Derfor kan det være tilfældigt, hvilken væsentlighed, den konkrete overbevisning har for journalistens målgruppe. Dog er det ofte tilfældet, at de konklusioner, der diskuteres, taler ind i en større sammenhæng og derfor nemmere kan siges at være vedrørende for flere. Kriteriet stiller krav til, at konklusionen, der undersøges, enten deles af eller har konsekvenser for flere mennesker. Ligeså kan det være relevant, hvis personen – måske i kraft af den konkrete overbevisning – har indflydelse på flere mennesker.

Sokratisk metode lever implicit op til konfliktkriteriet, da refleksion over grundlaget for en påstand i det mindste indirekte er at forholde virkeligheden den pågældende påstand. Heri består konflikten, som særligt kommer til udtryk, hvor overbevisningen er forbundet til en bestemt interesse. I den sokratiske dialoggruppe eksisterer en mere naturlig konflikt mellem deltagerne i mødet mellem de forskellige værdier.

Så er der identifikationskriteriet: Hvorvidt målgruppen kan identificere sig med den specifikke påstand, der undersøges i sokratiske metode, må være sammenhængende med væsentlighedskriteriet. For den traditionelle målgruppe for eksempelvis SE-samtaler, er det ikke nødvendigvis den konkrete påstand, der er interessant, men i stedet selve samtalen og de nye erkendelser, der opstår undervejs. Sokratiske metode har den fordel, at tilgangen henvender sig til alle og enhver, der ønsker at granske sin overbevisning.

I forhold til sensationskriteriet afhænger det selvfølgelig af den omtalte påstand. Det er dog forventeligt, at der i nogle af de underliggende præmisser kan gemme sig nogle

opsigtsvækkende påstande, selv om det overordnede emne ikke nødvendigvis skulle have læserens interesse. Det er sandsynligt, at journalistikken kan gavne betydeligt ved at kombinere dette kriterie med sokratiske metode. Mange journalistiske produktioner bliver til på baggrund af en spektakulær eller måske ligefrem kontroversiel udtalelse fra en politiker eller mediepersonlighed. Men i stedet for at dykke ned i præmisserne bag sådanne påstande, bliver artiklerne ofte formuleret ud fra den forargelse, de har forårsaget. Udtalelserne enten lov til at stå alene, eller også er det op til opponerende kilder at komme med modargumenter. I de tilfælde, hvor den proklamerende kilde forventes at forsvare sin position, sker det ofte overfladisk. Her kan sokratiske metode bruges som et stærkt journalistisk værktøj gennem sin systematiske tilgang til afdækning af påstande.

Nyhedskriterierne er et journalistisk pejlemærke, og det er ikke realistisk at en historie opfylder alle fem. Heri kan man forestille sig, at en sokratiske tilgang kunne eksistere. Det kan være, at det omdiskuterede emne i interviewet kan forbindes med en større aktuel begivenhed, og at påstanden eller overbevisningen findes væsentlig hos flere mennesker. Det kan være en folkevalgt, der har en bestemt politisk overbevisning, som journalisten ønsker at undersøge. Det kan være en leder af en institution, hvis behandling af medarbejdere har sammenhæng med vedkommendes overbevisning i forhold til virksomhedens interesse – særligt, hvis konklusionen har større konsekvenser for medarbejdere eller borgere i institutionen.

De yderligere kriterier som produktionskrav og deadline stiller mere direkte udfordringer i forhold til et sokratiske interview uden en forudbestemt vinkel. Hvis der i forberedelsen, som Strand beskriver, lægges strengere krav til, hvad man som journalist ønsker at interviewpersonen skal sige, er det en naturlig udfordring i forhold til den udforskende natur i sokratiske metode. Opdelingen af interview i input og output kan anskues som en opdeling af hensigten i det sokratiske interview, hvor begge deltagere står til at opnå ny erkendelse – interviewerens i inputinterviewet, og interviewpersonen i outputinterviewet. Læseren eller seeren som tredjepart besidder automatisk potentialet for ny erkendelse ved at overvære nyhedsdækningen. Vise journalistiske interviewformer og arbejdstilgange synes som at tillade en større grad af fleksibilitet. I indsamling af viden kræves det at interviewerens – om end det er på andre vegne – er nysgerrig og undersøgende. Lange interview med delmål kan gøre det nemmere at skabe plads til sokratiske granskning.

6.1.4 Når svaret er forventet

Generelt beskrives, at målet for interviewet udover nyhedskriterierne er baseret på journalistens forberedelse – og det en sådan grad, at interviewet nærmest blot indgår som en puslespilsbrik i den overordnede historie, frem for at det er historien i sig selv. Formålet med interviewet kan være mere løst defineres, hvis den bagvedliggende research kan bære det. Det kan være en situation, hvor en begrundelse for en påstand er interessant, uanset hvad der svares.

At have et mål med interviewet konflikter ikke i sig selv med anvendelsen af den sokratiske metode, som det er tilfældet, når et bestemt svar jagtes. I den sokratiske dialoggruppe karakteriseres evnen til at filosofere gennem en ”sandhedssøgende attitude” som det vigtigste i anvendelsen af metoden. Det kan argumenteres, at en sådan attitude kan finde sted i udviklingen af historieidéen, men når først vinklen for historien er lagt, og historien står og falder ud fra et bestemt svar i et interview, er der begrænset plads til udforskning. Strand beskriver ganske vidst, at en præcis målsætning og gennemgående planlægning sikrer, at journalisten får større mulighed for at være spontan og fri til at reagere på de svar, der skulle dukke op. Men det er en begrænset frihed, der eksisterer inden for den journalistiske redaktionelle ramme af kriterier og krav til, hvordan historien skal skrives.

Udfaldet af samtalen er i nogen forstand givet på forhånd. Journalisten har et præcist mål for interviewet og har forud for interviewet en ønsket konklusion til historien. Bundlinjen for historien er sat – ikke nødvendigvis i detaljer – men nok til at forstå, hvad der skal til for at komme i mål med historien. Der er sat et mål for, hvad interviewpersonen skal sige.

Medmindre der skabes plads til at hele den journalistiske vinkel kan opskrives, hvis vi ganske vidst stadig tænker ud fra at interviewpersonens svar skaber historien, giver journalistikken rammer begrænset plads til menneskelig uforudsigelighed. Slutresultatet i kraft af det konkrete svar er mindre vigtigt i den sokratiske metode, der rettere opfordrer til udforskning, og står i dette tilfælde i skarp kontrast til journalistik, der på den måde er historiedrevet.

Nysgerrigheden og muligheden for at udforske i samarbejde med interviewpersonen begrænses i interviewet, når historien er lagt forinden interviewet, så journalisten bruger interviewet til at lede interviewpersonen i en bestemt retning og mod et bestemt svar. Men

evnen til at være udforskende i et interview udelukkes ikke nødvendigvis af forberedelse eller overvejelser omkring, hvad man som journalist ønsker at opnå med interviewet.

Rammerne, der er lagt for moderne journalistik i forhold til deadlines og produktionsplaner, kan umiddelbart virke begrænsende i forhold til et interview, der fra begyndelsen ikke har et klart mål. Mens sokratiske metode kan være udfordrende, hvis et bestemt svar søges, er det ikke fordi, metoden udelukker at have et mål, såfremt det giver mening i forhold til hvad metoden kan tilbyde.

6.1.5 Delkonklusion 1

I forhold formålsbeskrivelsen i henholdsvis sokratiske metode og journalistisk praksis, er der ikke noget, der hindrer at sokratiske metode kan fungere i et samspil med de journalistiske nyhedskriterier. Det kan være en konklusion hos en interviewperson, der har konsekvenser for flere mennesker, eller noget, der forbinder sig til noget aktuelt. Historier bliver i forvejen udvalgt på denne baggrund. Eksempelvis kunne en sokratiske undersøgelse af nogle af de påstande, som fremtrædende personligheder delte med offentligheden under coronapandemien have været relevant. Sokratiske metode tillader en mere struktureret tilgang til undersøgelsen af sådanne påstande. Flere medier gav taletid til konspirationsteorier og forklaringer fra eksperter, men sokratiske tilgang ville tillade en dybere undersøgelse af præmisser og antagelser – uden en konflikt med nyhedskriterierne.

Når journalisten leder interviewpersonen mod et bestemt svar, begrænses nysgerrigheden og evnen til at udforske. Derfor kan sokratiske metode heller ikke forventes at kunne bidrage til enhver nyhed eller historie, men metoden kan tages i brug i de tilfælde, hvor en undersøgelse af interviewpersonens påstand viser sig relevant – både i forhold til en specifik holdning, men også hvis det generelt har journalistens interesse at undersøge interviewpersonens holdninger – som det kunne være tilfældet ved en fremtrædende eller indflydelsesrig person.

6.2 Sammenligning af rollefordeling

Rollefordelingen mellem interviewer og interviewede har varierende beskrivelser i journalistisk faglitteratur og i de anvendte sokratiske metoder. Derfor ser dette afsnit nærmere på opfattelsen af interviewerens styring og kontrol af interviewet, ligestilling,

neutralitet og professionalisme i interviewet i forhold til formålet, og litteraturens syn på at betegne interviewet som et samarbejde eller en magtkamp.

6.2.1 Styring og kontrol

Det er gennemgående Strands beskrivelse af interviewet, at det er journalisten, der har styringen af samtalen, selvom journalisten er en biperson, og at det er afgørende at styringen fastholdes i forhold til at nå det ønskede mål: Et svar til historien. Det er en planlagt og kontrolleret formidling af de holdninger, journalisten ønsker at uddrive hos interviewpersonen. Interviewpersonen vil selv forsøge at styre samtalen, hvorfor interviewerens risikerer, at der bruges tid på andet, end journalisten er interesseret i. Journalisten må styre samtalen i retning af den forventede konklusion med gode og velforberejede spørgsmål.

Rollefordelingen i Street Epistemology er ikke beskrevet eksplicit, men da hensigten med samtalen for den ene deltager er at hjælpe den anden med at afdække præmisser omkring en påstand, kræves det, at interviewerens gennem sine spørgsmål styrer samtalen. Men på samme måde som i et journalistisk interview, benytter både SE-intervieweren, facilitatoren i den sokratiske dialoggruppe og terapeuten i den kognitive terapi spørgsmål til at guide samtalen i en bestemt retning. I SE-interviewerens tilfælde kan det være gennem kontrolspørgsmålene – den såkaldte "Real Reason Check", der har til formål at undersøge, at det de af interviewpersonen nævnte årsager, der ligger til grund for den overordnede påstand. Er det ikke tilfældet, kasserer journalisten de nævnte årsager og bevæger samtalen hen mod en undersøgelse af, hvad den reelle årsag i så fald er. Den store forskel er, at SE-intervieweren ikke i forvejen har valgt, hvilken retning, der tages, da det er interviewpersonen, der ved hjælp af interviewerens spørgsmål vælger en retning.

På denne måde tillader den sokratiske metode, at samtalen kan styres uden et forventet svar for øje, som det ifølge Strand er tilfældet i journalistikken.

6.2.2 Samarbejde eller magtkamp?

I journalistikken eksisterer ethvert interview på en skala mellem to yderpunkter – henholdsvis samarbejde eller magtkamp. Hvad der gør sig gældende i et konkret interview, afhænger af det mål, interviewerens har sat for interviewet. Er målet, at interviewpersonen skal fortælle, beskrive, reflektere eller vurdere noget, betragtes interviewet som et samarbejde. I modsatte ende anses interviewet generelt for at være en magtkamp, hvis

interviewpersonen skal forsvare, indrømme eller erkende noget. Mellem samarbejde og magtkamp findes intentionen om, at interviewpersonen skal forklare, dokumentere eller argumentere for noget. Tilsvarende kan interviewet ikke beskrives som en samtale ifølge Strand, da han opfatter en samtale som bestående af ligeværdige deltagere. Samtalen må ikke udvikle sig til en diskussion, da styringen over interviewet i så fald risikeres at mistes.

Ifølge Bjerg er både samarbejde og magtkamp dog journalistiske faldgruber, der skal undgås, da journalistikken på den ene side bliver en holdningsudveksling eller pseudokritisk på den anden side.

Tilgangen i den sokratiske metode er anderledes. Overordnet beskrives sokratiske metode som en dialog med en samtaleleder. Begreberne 'samtale' eller 'dialog' forstås altså anderledes end det hos Strand fortolkes. Den sokratiske samtale – eller dialog – opfattes som en udforskende i sin natur. I den sokratiske dialoggruppe sættes lighedstegn mellem diskussion og magtkamp, da samtalen bliver strategisk. Her skelnes mellem dialog og diskussion, hvor dialogen netop beskrives som samarbejdende. Et skel i forhold til journalistikken er, at Hansen beskriver diskussionen som resultatorienteret, der kan sammenlignes med beskrivelsen af det journalistiske mål for interviewet, som er at få et svar. I stedet afviser den sokratiske dialog resultatfiksering. I dialogen er interviewerens autentisk, mens journalisten i diskussionen er i en distanceret rolle.

Samarbejdet er også altafgørende i SE, da samtalen kræver, at personen er villig til at undersøge sine overbevisninger. Flere af de kilder en journalist taler med i politisk sammenhæng kan have en faglig motivation eller forpligtigelse i forhold til interviewsituationen, men vedkommende besidder ikke nødvendigvis den personlige nysgerrighed eller motivationen til at undersøge sine politiske konklusioner i dybden. En politikers motivation for at tale med en journalist kunne i stedet være at udbrede et politisk budskab og ikke at undersøge de aspekter, der ligger til grund for konklusionen. Hvis sokratiske metode kræver en åben og ærlig dialog på baggrund af samtykke, vil en journalist ikke have held med at gennemtvinge svar på spørgsmålene. I stedet vil metoden kunne afsløre en manglende interesse hos interviewpersonen i forhold til at undersøge et bestemt emne.

6.2.3 Det professionelle forhold

I det første grundprincip i interviewteknik beskriver Bjerg det journalistiske interview som en professionel samtale på linje med terapi-samtalen, politiforhøret, en sagsbehandling eller lignende. Det er journalistens ansvar, at samtalen styres, mens interviewpersonen er interviewets omdrejningspunkt. Sokratiske metode anvendt i eksempelvis kognitiv terapi falder fint ind i betegnelsen af en professionel samtale i forholdet mellem interviewer og interviewede. Forholdet mellem facilitator og deltagere i den sokratiske dialoggruppe kan opfattes på samme måde. Facilitatoren er ikke nødvendigvis fagprofessionel, men der er krav til, at vedkommende kvalificerer sig til rollen gennem indsigt i argumentationsteori, metoden – og ikke mindst det emne, der danner rammerne for værdisafklaringen.

Deltagerne i den sokratiske dialoggruppe er anses for at være ligeværdige – inklusive facilitatoren, der dog adskiller sig ved at hjælpe dialogen videre ud fra deltagernes udtrykte interesse. Her beskrives det journalistiske interview mere striks i forhold til interviewerens styring, da interviewet har tydeligere rammer i forhold til intentionen, hvorfor forholdet mellem de deltagere i mindre grad opfattes ligeværdigt.

Et potentielt fællestræk mellem sokratiske metode og journalistisk interviewteknik er forestillingen om en tilstræbt neutral eller objektiv rolle. I både anvendt sokratiske metode og i traditionel journalistisk interviewteknik, er interviewerens holdning ikke interessant. Men hvor den sokratiske metode mere eksplicit forsøger ikke at være argumenterende, kan journalisten formulere sig ud fra den målgruppe, vedkommende forestiller sig at repræsentere.

6.2.4 Delkonklusion 2

Fælles for de anvendte sokratiske metoder og den journalistiske praksis er, at samtalen i alle tilfælde er struktureret efter, at en person spørger, og en person svarer. Dertil hører, at der både i sokratiske metode og i journalistik ses en styring af samtalen. Forskellen er dog, at sokratiske metode i sit udgangspunkt tillader en større grad af samarbejde og medbestemmelse hos interviewpersonen over samtalsforløbet. Sokratiske metode tillader, at samtalen styres, selvom metoden i sin grundform ikke et bestemt emne eller svar for øje.

Journalistiske interview bevæger sig i spændingsfeltet mellem samarbejde og magtkamp, hvor den sokratiske metode kræver samarbejde, da interviewpersonen skal være villig til undersøge sine overbevisninger. Fælles for både journalistikken og den sokratiske metode er, at samtalen ikke må udvikle sig til en diskussion, hvor samtalsdeltagere

argumenterer frem og tilbage, der undergraver intentionen med samtalen i begge tilfælde. Hvis sokratiske spørgsmål forsøges anvendt på en interviewperson, der ikke er interesseret i at forsvare en udtalelse, kan det bidrage til at så tvivl ved udtalelsens fundament.

6.3 Forenelighed i spørgeteknik

Dette afsnit ser nærmere på forskelle og ligheder i forhold til spørgeteknik og vil undersøge anvendeligheden af sokratiske elementer.

6.3.1 Forberedelse, formål og fremgangsmåde

Et sted, hvor de præsenterede sokratiske metoder og journalistisk praksis adskiller sig, er i forberedelsen af spørgsmål. Praktisk kommer det til udtryk ved, at journalisten må forberede de præcise spørgsmål, der stilles, hvor spørgsmålene i den sokratiske metode i højere grad følger en formular, som interviewerens løbende kan trække på. Det giver ikke mening, at SE-intervieweren skulle have forberedt alle spørgsmålene i forvejen, da omdrejningspunkter er de svar, som interviewpersonen giver. I journalistikken skal forberedelsen tjene historien, så derfor bliver spørgsmålene formuleret i forhold til at få interviewpersonen til at give sit svar, som skal supplere historiens resterende indhold. Den sokratiske indfaldsvinkel er altså åben i forhold til muligt indhold modsat den journalistiske, men det forhindrer ikke nødvendigvis interviewerens i at kunne anvende sokratiske spørgsmål i selve interviewet i det tilfælde, at historien enten er målrettet i forhold til en givet påstand eller er fleksibel nok til at retfærdiggøre en undersøgelse. I den sokratiske dialoggruppe er facilitatoren også pålagt en stor grad af forberedelse ud fra tanken om, at det kvalificerer vedkommende til at være ordstyrer i dialogen – dog med det in mente, at emnet ikke er resultatorienteret. SE-samtalen virker her til at være et mere åbent format, da samtalen i forhold til indholdet ikke har en forudbestemt grænse, der tillader uventede emner.

Generelt formoder interviewerens eller samtalelederen i den sokratiske dialog heller ikke, at modpartens konklusioner er forkerte. Potentielle gisninger er irrelevante. I stedet må interviewerens være åben for potentielt at måtte ændre sit eget udgangspunkt i det tilfælde, hvor interviewpersonens præmisser står på et fast grundlag. Det strider dog med den journalistiske forberedelse i retning af en bestemt historie, medmindre journalisten er

villig til helt at ændre retning. Strand ville nok tale for, at interviewet er mislykkedes, og at historien i sit udgangspunkt har slået fejl.

Resultatorienteringen, der består i journalistens søgen efter et bestemt svar for at få opfyldt sin historie, kan virke som en begrænsning af interviewpersonen evne til frit at ytre sin holdning – med mindre den selvfølgelig tjener journalistens historie. Det kan umiddelbart virke som en kontrast til forestillingen om, at interviewpersonen er omdrejningspunktet for interviewet: Journalisten er ikke interesseret i en ufiltreret interviewperson, men et konkret aspekt af vedkommende. Dét er i centrum snarere end selve interviewpersonen. Når muligheden for fri dialog begrænses, mister journalisten evnen til at høre andet, der potentielt kunne blive til en historie. Nysgerrigheden begrænses, når historien er valgt i forvejen.

Strand beskriver spørgsmålene i et godt interview som en vekselvirkning mellem åbne og lukkede spørgsmål – med slagside til de åbne spørgsmål. Sokratiske metoder benytter sig også af både åbne og lukkede spørgsmål ud fra beskrivelsen i journalistisk faglitteratur. De åbne spørgsmål, der inviterer interviewpersonen til selv at formulere sig, er afgørende i den sokratiske metode, der i bred udstrækning anvender hv-spørgsmålene ”hvad”, ”hvorfor” og ”hvordan”. De lukkede spørgsmål anvendes ligesom i journalistikken til præcisering og afklaring for at sikre, at interviewerens har forstået, hvad den interviewede har ment.

6.3.2 Anvendelige elementer i sokratiske spørgeteknik

Her vil specialet undersøge anvendeligheden af den sokratiske metode i forhold til de journalistiske praktiske rammer. En opdeling af det sokratiske indhold kan bidrage til, at den sokratiske metode i højere grad kan tilpasses den journalistiske værktøjskasse.

De tre sokratiske grundbegreber er ”elenchus”, der omhandler bevisførelse og kritisk tænkning, hvor samtaleledere kan få nye erkendelser, ”meieutike”, kunsten at forløse, der henviser til samtalelederens rolle i forhold til at bidrage til produktiv tænkning, og ”aporia”, der dækker over den tilstand, hvor samtalelederen og deltageren møder undren og forvirring, når de bliver klar over, at tidligere konklusioner har været forkerte eller ufuldstændige. Bevisførelse og kritisk tænkning er ikke fjernt fra den journalistiske praksis, hvor journalisten må søge rygdækning til en historie gennem eksperter og rapporter. Ligeså besidder journalisten en vejledende rolle – dog med et i udgangspunktet

andet mål. Kan målet forenes med interviewpersonens påstand, er det en anden snak. Umiddelbart ville det beskrives som en fejlet interview, hvis interviewerens blev klar over, at det forventede svar, der var formålet med interviewet, ikke fandtes. Men igen – hvis journalisten er villig – og historien tillader en anden konklusion, så er der ikke noget i udgangspunktet hindrer, at journalisten finder ud af, at enten journalistens egen eller interviewpersonens antagelse har været forkert. Sidstnævnte kan føre til erkendelse, der afhængigt af interviewpersonen, sagtens kan forestille sig at være en historie i sig selv.

Som nævnt i den journalistiske faglitteratur er det ikke behjælpeligt i forhold til den videre samtale, hvis journalisten formulerer sig aggressivt eller pseudokritisk. Det er optimalt selv i konfronterende interview, hvis journalisten undgår at blive argumenterende, men i stedet formulerer sig gennem gode spørgsmål – uden bagvedliggende præmisser og antagelser. Det er en præmis i SE-samtaler, at vedkommende, man taler med, har givet informeret samtykke, og der samtalen er tillidsfuld, så et samarbejde kan indgå, hvor interviewpersonen aktivt deltager i undersøgelsen af den pågældende påstand. En journalist, der ikke virker tillidsvækkende, kan ikke forvente at interviewpersonen samarbejder eller selv har lyst til at bidrage til udvekslingen af information, som må være det, man som journalist er interesseret i.

Tredje, fjerde, femte og sjette trin i SE-samtalen, der omhandler identificering og klarlæggelse af interviewpersonens påstand, tillidsgrad til påstanden, hovedårsagerne til påstanden og interviewpersonens epistemologi, kan anvendes i interview i sin grundform, hvor journalisten specifikt er interesseret i interviewpersonens holdninger til dette i en bred forstand. Det kan eksempelvis være i portrætinterview. Hvis særligt tredje trin justeres, så præmissen for interviewet i stedet omhandler et bestemt emne – eller måske en konkret påstand, åbnes mulighederne for at anvende metoden i den journalistiske praksis. Derfor kan det sagtens forestilles, at et sokratiske værktøj kan skabes til moderne journalistik, der er tilpasset de pragmatiske rammer, som journalisten ligger under for.

6.3.3 Delkonklusion 3

En grundlæggende forskel for den journalistiske praksis og den sokratiske metode er, at journalisten har en formodning i forhold til sin interviewperson, mens eksempelvis SE-intervieweren forsøger at gå fordomsfrit ind i samtalen på grund af potentialet for at selv at møde en ny erkendelse.

Den kritiske tænkning, der er en hjørnesteen i den sokratiske metode, er ikke journalistikken uvant. Den sokratiske intention omkring fornyet erkendelse hos både interviewer og interviewede, kan ligeledes være et mål, såfremt de journalistiske rammer kan tillade det. En sokratiske metode som Street Epistemology kan anvendes som et journalistisk værktøj, såfremt en undersøgelse af interviewpersonens generelle overbevisninger er interessant for journalisten, eller hvis præmissen for samtalen justeres til en bestemt udtalelse eller påstand, som deltagerne i samtalen kan være enige om at undersøge.

7. Diskussion

Epistemologi og evnen til erkendelse er centralt i den sokratiske metode, og derfor vil diskussionsafsnittet se nærmere på nogle af de måder, hvorpå journalister selv opnår ny erkendelse gennem nyhedsindsamling.

Journalister kan ikke forventes at undersøge alle påstande kritisk, men i de tilfælde, hvor journalisten præsenteres for muligheden, sker det alligevel ikke altid. Og selv i de tilfælde, hvor en kritisk undersøgelse finder sted, er der ikke nødvendigvis en klar opstilling mellem konfliktende påstande – og det afspejles i faglitteraturen (Godler & Reich 2013: 674). Ifølge forskere som Herbert Gans og Gaye Tuchman kan årsagen tilskrives fraværet af journalisternes evne til at overkomme egne personlige bias eller skævvridende organisatoriske rutiner på redaktionen. Diskursen i journalistiske studier har ifølge Yigal Godler og Zvi Reich siden 1970'erne været domineret af en socialkonstruktivisme, der har resulteret i en afvisning af mulighederne for, at virkeligheden kan vises eller en sandhed etableres (Ibid. 674-675).

Godler og Reich har undersøgt journalisters ageren til pressekonferencer, da den giver et indblik i, hvordan nyhedsindsamlingen fungerer. Her udtrykkes den journalistiske undren, nysgerrighed og overvejelser direkte i forhold til de informationer, som organisatorerne af pressemødet ønsker eller ikke ønsker at dele. Det blev observeret, at en overvældende del af de journalistiske spørgsmål omhandlede at få den interviewede part til at tolke fakta og udlevere en påstand. Hver gang en påstand blev ytret af den interviewede part, og denne kunne testes af tilgængelig information – som en fejltolkning af offentligt tilgængelige dokumenter, blev disse ikke udfordret. I flere tilfælde blev fakta forvrænget eller direkte

fejltolket i de efterfølgende artikler, selvom journalisterne har muligheden for at stille opklarende spørgsmål – en mulighed, som ikke blev benyttet. I de tilfælde, hvor journalisterne selv kunne vurdere, at en påstand var en umulighed, blev den ofte rationaliseret og sidestillet med organisatorernes andre udtalelser og fremførelse. Generelt forhindrede hverken deadlines eller redaktionelle krav, at journalisterne anvendte den tilgængelige viden eller deres egen fornuft. En typisk strategi blandt journalisterne var i stedet eksempelvis at spørge til den interviewedes fremtidsudsigter, så journalisten potentielt ville kunne holde den interviewede ansvarlig på et senere tidspunkt (Ibid. 675, 681-682).

Godler og Reigh beskriver, at journalister kan anvende en realisme-tilgang til nyhedsindsamling frem for den gængse socialkonstruktivistiske. En journalist, der indsamler viden gennem realisme, fokuserer på spørgsmål, der afdækker tingenes tilstand, ligesom journalisten arbejder ud fra sin logik. Spørgsmålene stilles for at få svar på noget, der er uafhængigt af det observerende subjekt. Gennem en realistisk tilgang ville journalisterne mere sandsynligt ikke have overset, at organisatorerne til pressemøderne fejltolkede tilgængelige informationer. Dertil beskriver forskerne en pragmatisk tilgang til nyhedsindsamlingen, hvor journalisten ikke binder sig til en fast tolkning af virkeligheden, men at vedkommende i stedet erkender ikke at kende hele billedet. På den måde skabes en nysgerrighed, hvor journalisten tillader sig at stille spørgsmål, der potentielt baseres på misforståede antagelser, men med et mål om at blive klogere gennem nye erkendelser (Ibid. 675, 683-684).

7.1 Pragmatisme gennem Sokrates?

Moderne journalistik kan argumenteres at bestå som en kombination af socialkonstruktivisme og realisme. Mens de journalistiske studier og faglitteratur beskrives som typisk at indeholde en socialkonstruktivistisk vinkel, kan journalistisk spørgeteknik også argumenteres at indeholde et element af realisme. Strand beskriver, hvordan forberedelse og research kvalificerer de journalistiske spørgsmål. Herigennem ligger en implicit interesse i at undersøge, hvad er, frem for hvad bør være. Omvendt tjener spørgsmålene i interviewet den historie, som journalisten forud for interviewet har konstrueret. Så passer svarene ikke til spørgsmålene, falder historiens konstruktion sammen. Hansen beskriver i forhold til den sokratiske dialoggruppe, at det ville være problematisk for metoden at påstå, at sandheden kunne findes. I stedet kan den tilnærmes,

men aldrig nås fuldstændigt. Sandheden tilstræbes gennem de sokratiske spørgsmål, hvorfor metoden kan siges at have en pragmatisk karakter.

8. Konklusion

Den sokratiske metode kan i udgangspunktet fint fungere i samspil med de journalistiske nyhedskriterier. Uden en struktureret spørgeteknik som sokratiske metode kan det være mere vilkårligt, hvornår en journalist benytter afklarende spørgsmål, hvis påstanden, som journalisten støder på, ikke er relevant i forhold til den forberedte historie. Her tilbyder sokratiske metode en mere struktureret undersøgelse af påstande og udsagn.

Resultatorientering begrænser journalistens nysgerrighed og evne til at udforske. Mens sokratiske metode har sine egne begrænsninger i forhold til anvendelighed, og derfor ikke er relevant i enhver journalistisk sammenhæng, gør metoden sig særlig relevant, når historien kræver en udfordring af en påstand eller udtalelse.

Den sokratiske metode er forenelig med den journalistiske praksis, når der kommer til interviewets grundprincipper, at en person spørger, og en anden svarer. Dertil besidder begge tilgange en styring, hvortil sokratiske metode tillader en styring, der i højere grad er et produkt af samarbejdet med interviewpersonen. Samarbejdet mellem deltagerne i interviewet er afgørende for den sokratiske metode, mens det moderne journalistiske interview også tillader en grad af magtkamp. Udspiller sig da en magtkamp i interviewet mellem deltagerne, vil den sokratiske metode vise sig mindre effektiv.

Sokratiske metode forholder sig mere fordomsfrit over for deltageren i samtalen, da samtalelederen må holde døren åben for at blive præsenteret for ny viden. Det kan være, at påstanden bygger på et mere solidt fundament end forventet. Det er dog et punkt, der er i mere åbenlys konflikt med de rammer, der er for den journalistiske praksis i forhold til forberedelse af historierne. Produktionskrav og deadlines har derfor en klar betydning for, hvordan den sokratiske metode kan anvendes.

Da kritisk tænkning også er et fundament i journalistisk praksis, kan man forestille sig, at metoden gør sig særligt gældende i kritiske interview – særligt hvis interviewpersonens generelle overbevisninger kan fungere som en journalistisk historie, eller hvis den sokratiske metode justeres til at tage udgangspunkt i en bestemt udtalelse eller påstand.

9. Perspektivering

I perspektiveringen vil jeg gennemgå den relevans og betydning, som specialets resultater har – både i forhold til journalistens dagligdag, men også i et bredere samfundsmæssigt perspektiv. Dertil vil jeg se på nogle af de undersøgelser, der kunne være relevante ud fra det omdiskuterede emne.

9.1 Sokrates betydning og relevans

Den sokratiske metode tilbyder en struktureret undersøgelse af påstande og udsagn, og spørgeteknikken hænger i den forbindelse fint sammen med de journalistiske nyhedskriterier. Det betyder, at journalisten i løbet af et interview kan undersøge de udsagn, som interviewpersonen kommer med, selvom det ikke indgår i den historie, som journalisten har forberedt. Journalisten behøver med den sokratiske metode ikke nødvendigvis have en bred baggrundsviden i forhold til det konkrete udsagn, da denne viden gennem den sokratiske metode anses for at være hos interviewpersonen – interviewpersonen må vide noget som journalisten ikke ved, for at kunne komme med udsagnet. Den strukturerede sokratiske spørgeteknik tillader derfor spontant at kunne gå i dybden med påstande. Værktøjet giver generelt journalisten en øget fleksibilitet i dagligdagen og tillader potentielt, at journalisten kan engagere sig i interviews uagtet af påstanden. Tillader historien, at journalisten kan forvente at anvende sokratiske metode i et interview, stiller det mindre krav til forberedelsen i en travl hverdag.

Metoden giver journalisten mulighed for nemmere at være nysgerrig og udforske, hvor den nuværende journalistiske nysgerrighed beskrives som at kræve omfattende forberedelse. Det er også tilfældet i henhold til styringen af interviewet, hvor interviewerens samarbejde med interviewpersonen om at komme i mål med en givet historie. Er interviewpersonen uvildig, er metoden sværere at anvende, men det samme gør sig i forvejen gældende for den gængse journalistiske spørgeteknik.

Til visse historier har den sokratiske metode ikke umiddelbart det store at tilføje, som en artikel om vejrudsigten eller døgnrapporten fra politiet. I stedet tillader metoden, at journalisten selv kan udfordre de konklusioner eller tolkninger, der mødes – uden et behov for først at finde en ekspertkilde eller en modpart. Dét er bedre kritisk journalistik.

Der, hvor metoder gør sig interessant, er i forhold til systematisk at konfrontere de mange udsagn, der udspiller sig samfundspolitisk og meningsdannelse. Metoden kan udfordrer

tendensen blandt politiske kommentatorer eller debattører til, at udtrykke sig gennem provokation eller forsimplinger, der under nuværende forhold fungerer som gødning med hensyn til interaktioner og klik fra sociale medier eller i netnyheder. Hvad end det er et proklamerende politisk udspil eller et kontroversielt udsagn for at gøre sig bemærket, tillader sokratiske spørgeteknik en direkte måde at håndtere udsagnene, ligegyldigt hvor eller hvornår, de opstår.

9.2 Opfordring til induktive studier

En åbenlys begrænsning i specialets omfang er fraværet af journalisters erfaringer med brugen af sokratiske metode. Det var også det oprindelige udgangspunkt. Formålet var at undersøge journalisternes oplevelser med brugen af sokratiske metode i praksis. Dertil havde jeg udviklet en sokratiske interviewguide på baggrund af den sokratiske metode, der også er anvendt her i specialet.

Krigen i Ukraine betød, det flere landsdækkende medier meddelte ikke at have ressourcer til at deltage i en sådan undersøgelse. Af denne årsag blev Sjællandske Medier også kontaktet på grund af deres lokale fokus, som også efter lidt tid og overbevisning aftalte at sende interviewguiden ud til de forskellige redaktioner gennem chefredaktørerne. Jeg ved dog ikke, om lokalredaktionerne faktisk modtog interviewguiden, da jeg herefter ikke hørte tilbage fra Sjællandske Medier eller enkelte journalister, og jeg kan kun gisne til, hvad årsagen har været. En mulighed er, at det rundt på de lokale redaktioner har været for stor en opgave for den enkelte journalist at sætte tid af til at eksperimentere med spørgeteknik – eventuelt på grund af lav bemanning sidst i foråret og i sommerperioden.

Det ville være naturligt at undersøge de praktiske omstændigheder med implementeringen af sokratiske metode og dokumentere journalisternes erfaringer og refleksioner omkring, hvad metoden kan tilbyde. Det kunne gøres gennem efterfølgende kvalitative forskningsinterview med de involverede journalister. Ligeså kunne resultatet sammenlignes med journalisternes almindelige, der af forskeren kunne undersøges gennem et observationsstudie.

I stedet for et tværsnit af det journalistiske pensum, kunne den sokratiske metode undersøges i relation til en mere specifik journalistisk genre eller en anden konkret problemstilling, som en konkret journalistisk udfordring, som metoden kunne forestilles at løse.

Specialet udviklede sig til en undersøgelse af journalistisk faglitteratur, men hertil kunne emnet gavne af en systematisk undersøgelse af konkrete interview. Det kunne være interview fra tv og radio, eller interview, der er blevet transskriberet i henhold til, at det i denne kontekst er de journalistiske spørgsmål, der er interessante.

Specialet har ikke analyseret spørgeteknikkernes effekt på den interviewede part. Man kan sige, at der ligger en antagelse om, at journalistens valg af spørgsmål er en primær faktor i den interviewedes respons. Men det er i mellemtiden klart, at forskellige personer reagerer forskelligt på samme spørgsmål på baggrund af social, kulturel og faglig baggrund – og den konkrete situation, de befinder sig i. Villigheden til at svare åbent og ærligt på spørgsmål er også genstand for stor variation. Stiller en journalist afklarende spørgsmål til en politiker, der har fundet sig kritiseret i offentligheden omkring et bestemt emne, må man forvente, at vedkommende på samme måde ikke har samme villighed til at dykke ned i grundlaget for bagvedliggende præmisser. Ligeså må det forventes, at omstændighederne for interviewet også spiller en rolle. Evnen til at reflektere hos en person, der lige har oplevet en voldsom, afgørende eller betydningsfuld hændelse, kunne forestilles at være nedsat – alle sammen problemstillinger, der kunne være relevant at undersøge.

10. Litteraturliste

10.1 Faglitteratur

- Bjerg, Jens (2000), *Som man spørger... Det journalistiske interview*, 1. udgave, Roskilde Universitetsforlag
- Esmark, Anders (2000), *Offentlighed og system. Hvilken rolle har den politiske journalistik i demokratiet?*, Kapitel 2 I: Ove Kaj Pedersen et.al. (red.), *Politisk journalistik*, Forlaget Ajour
- Godler, Yigal & Zvi Reich (2013), *How Journalists “Realize” Facts: Epistemology in practice at press conferences*, *Journalism practice*, Vol.7 (6), Routledge
- Gravengaard, Gitte (2010), *Journalistik i praksis. Valg og fravalg af nyhedsdeer* (2010), Samfundslitteratur
- Hansen, Finn Thorbjørn (2000), *Den sokratiske dialoggruppe - et værktøj til værtdiagklaring*, 1. udgave, 1. oplag, Forfatteren & Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag A/S, København
- Horst, Maja & Ove Kaj Pedersen (2000), *Den selvstændige journalistik*, Kapitel 4 I: Ove Kaj Pedersen et.al. (red.), *Politisk journalistik*, Forlaget Ajour
- Johansen, Karsten Friis (2021), *majeutik (filosofisk begreb)*, Den Store Danske, [https://denstoredanske.lex.dk/majeutik - filosofisk begreb](https://denstoredanske.lex.dk/majeutik_-_filosofisk_begreb) [14-07-2022]
- Juul, Søren (2012), *Kapitel 4. Hermeneutik*, I: Juul, Søren & Kirsten Brandsholm Pedersen red. (2012), *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. En indføring*, 1. udgave, 3. oplag, Hans Reitzels Forlag
- Oestrich, Irene Henriette (2005), *Tankens kraft – kognetiv terapi i klinisk praksis*, 2. udgave, 4. oplag, Dansk psykologisk Forlag, Danmark
- Pihlgren, Ann S. (2011), *Sokratiske samtaler i undervisningen*, 1. udgave, 1. oplag, Frydenlund, Frederiksberg
- PJK (n.d.), *Sokratisk dialog*, *Psykologisk Ordbog*, Psykologerne Johansen & Kristoffersen, PJK, <https://www.pjkp.dk/ordbog/sokratiskdialog/> [14-07-22]
- Schultz, Ida (2007), *Fra partipresse over omnibuspresse til segmentpresse*, I: *Journalistik og Presse i Forandring*, *Journalistica*, no. 5 (2007)
- Strand, Kurt (2014), *Interview for journalister. Spørgeteknik, skarpvinkling og struktur*, 3. udgave, 2. oplag, Forlaget Ajour (2016), Aarhus

- Triantafillou, Peter (2016), *Analyse af dokumenter og dokumentation*, kapitel 8 I: Kristensen, Catharina J. & M. Azhar Hussain (red.) (2016), *Metoder i samfundsvidenskaberne*, 1. udgave, Samfundslitteratur, Frederiksberg
- Willig, Ida (2011), *Bag nyhederne. Værdier, idealer og praksis*, 2. udgave, Samfundslitteratur, Frederiksberg

10.2 Artikler og interview

- Danmarks Radio (2021), *Debatten: Corona for evigt?*, Danmarks Radio, https://www.dr.dk/drtv/se/debatten-corona-for-evigt_285813 [14-07-22]
- Petersen, K. S., Wismann, I. M. L. og Neupart, S. (2022), *Inger Støjberg stifter nyt parti – følg det hele her*, TV 2 Nyheder, <https://nyheder.tv2.dk/live/2022-06-23-inger-stoejberg-stifter-nyt-parti-foelg-det-hele-her> [02-07-22]
- Street Epistemology International (n.d.a), *Frequently Asked Questions*, Street Epistemology International, <https://streetepistemology.com/faq> [11-07-22]
- Street Epistemology International (n.d.b), *The World Needs Better Conversations*, Street Epistemology International, <https://streetepistemology.com/> [27-08-22]
- Street Epistemology International (2022), *Street Epistemology: The Basics*, Street Epistemology International, <https://streetepistemology.com/blog/street-epistemology-the-basics> [26-07-22]
- TV 2 News (2022a), *Interview med Inger Støjberg om nyt parti*, Interview med TV 2 News, TV 2 News, <https://play.tv2.dk/serie/nyhederne/news-nyhederne-7f0559a7-02dd-4aef-aa0a-93d6b6225b24> [13-07-22]
- TV2 Østjylland (2016), *Lokale DF'ere: Det her er danskhed*, TV2 Østjylland, <https://www.tv2ostjylland.dk/aarhus/lokale-dfere-det-her-er-danskhed>, [14-07-22]